

A C A D E M I A R O M Â N Ă
M E M O R I I L E S E C Ţ I U N I I L I T E R A R E
S E R I A I I I T O M U L I I I M E M . 4

NUMIRI ETNICE
LA AROMÂNII

DE

PERICLE PAPAHAĞI
MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

C V L T V R A N A Ţ I O N A L Ă
B U C U R E Ş T I

1 9 2 5

www.digibuc.ro

NUMIRI ETNICE LA AROMĂNI

DE

PERICLE PAPAHAĞI

MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMĂNE

Ședința dela 16 Octombrie 1925

Cred că nu s'a dat până acuma cuvenita atenție modului cum numesc Românii diferitele popoare cu cari conviețuiesc. Aceasta este o lacună, care trebuie umplută. Imi permit a trata numirile etnice la Aromăni și socotesc, după cum vom vedea, că ele ne îndreptățesc să tragem și oarecari concluziuni istorice cu privire la trecutul Aromănilor, cu privire a legăturile lor cu popoarele conlocuitoare precum și cu privire la așezările lor.

Iar, pentru a ne referi la Daco-Romăni, cred că nu-i fără însemnătate faptul că aceștia numesc pe Slavii sudici *Bulgari* dela *Bălgăr*. Fără îndoială, această numire arată o atingere directă a Daco-Romănilor cu Bulgarii, înainte ca aceștia să devină Slavi. Aceasta rezultă din dezvoltarea fonetică a cuvântului *Bălgăr*, o dezvoltare fonetică conformă legilor de prefacere românești din timpul de formațiune a limbii noastre. Altfel, dacă ar fi să admitem că această numire pătrunde târziu, după slavizarea Bulgarilor, ar fi sunat românește *Bălgăr*; iar admițând influența sufixului *ar*, ar fi zis Românii *Bălgar*, dar în niciun caz *Bulgar*.

Oricum, tratarea «*Numirilor etnice la Aromăni*», nu încapă îndoială, că-i importantă și merită să fie supusă unui studiu amănunțit, spre a se ști cum numesc Aromăni pe conlocuitorii și pe vecinii lor.

Studiul de mai jos, după părerea noastră, ne îndreptățeste să tragem următoarele încheieri:

1. Aromăni, cari grăesc dialectul aromănesc, cu particularitățile de limbă cunoscute, au stat în legături neîntrerupte cu Daco-Romăni, în cursul veacurilor, oricât de slăbite au devenit acestea în timpul dominațiunii bizantine și apoi în urmă, după cucerirea Peninsulei-Balkanice de Turci. La această încheiere ne duce numirea de *Vlăhūt*, *Rumân di Vlăhie* sau *Rumân di Rumânie*, ce o dau ei Daco-Romănilor.

2. Aromânii trăesc din timpuri străvechi printre Greci și Albaneji, cum arată numirile băștinașe de *Arbinès*, pl. *Arbinèși* și *Grec*, pl. *Greți*.

3. Dintre Slavi, cei cari au fost în atingere mai directă și mai continuă cu Aromânii au fost *Sârbii*. Aceasta rezultă din numirea de *Sârbu*, pl. *Sârghi*, numire conformă desvoltării fonetice a limbii aromânești, după formațiunea limbii noastre.

Dacă nu-i găsim pe Aromâni și azi mai numeroși printre Greci, Albaneji și Sârbi, cauza nu poate fi alta decât desnaționalizarea lor în sânul acestor popoare, fapt ce se poate urmări și constată și din numirile de localități cu caracter curat aromânesc, atât la Greci și Albaneji, cât și la Sârbi, constatare conformă pe deplin și cu adevărul istoric, că elementul român a existat în toate aceste localități.

4. Pe Bulgari, deși Aromânii formează cu ei în Evul-Mediu un imperiu Româno-Bulgar, se pare că i-au cunoscut mai puțin. Numirea de *Vă'rgăr* și *Vürgăr*, străină, ce le dau, arată că nu Aromânii din Pind, Tesalia, Macedonia și Albania au fost cei cari au constituit acest imperiu Româno-Bulgar. Acești Aromâni au fost alții. Ei vor fi fost Aromânii pe cari îi putem numi «*Români balcanici*», sau ai «*Emului*», dispăruți, fie desnaționalizându-se, — recte: bulgarizându-se, — fie emigrând spre nord la frații lor din Dacia-Traiană și, poate în parte, și spre sud la Aromânii Pindului.

De altfel aceasta este de asemenea în conformitate cu adevărul istoric; Românii balcanici au trebuit să existe. Ei formau verigă de unire, de legătură, de atingere dintre Românii nordici și sudici. Acești Români existau și formau imperiul Româno-Bulgar, simultan cu ființarea statelor aromânești din sudul Albaniei, din Pind și Tesalia până în Acarnania, din regiunea Salonicului și a Strumiței, statele neatârinate ale acestor Aromâni, numite; *Marea Valahie*, *Mica Valahie*, *Valahia de Sus*, *Vlahia* (regiunea Salonicului) și ducatul lui Chrysius (Cruș? sau Hârsu, după d-I N. Iorga?)¹⁾.

5. Românii despărțiau pe Greci de Slavi, după cum rezultă din faptul că Slavii fac cunoștință pentru întâia dată cu numele de «Grec» prin Români.

¹⁾ Ar putea fi însă și Cris(a) sau Hris(a), nume răspândit la Aromâni, ceea ce revine la Hârsu al d-lui N. Iorga. *Hrisa* se aude mai în toate comunele aromânești. La *Vlaho-Clisura*, în copilăria autorului acestor rânduri, există *ciobanul*, de origine grămustenească, *Hrisa*, cu casa în *Ghios* (mahalaua de jos) și cu *cutarlu* (staulul) în care mulgea oile la *Su-Arină* (partea de jos a Vlaho-Clisurii).

«Slavii desemnau pe Bizantini rar cu numele de Romani (Romei, Rumi), cum se numiau Romanii din Răsărit (*ῥωμαῖοι*), ne spune Jireček, sau cum erau numiți de Perși, Arabi și Turci (Rum, Urum), ci de cele mai multe ori ca Greci (*Grk, Grčîn*) tocmai după uzul limbii romanice (rom. și alb. Grek)»¹⁾.

Firește, după uzul limbii romanice de răsărit, care este limba românească.

6. Considerația că legăturile dintre Aromâni și Daco-Români n'au fost aproape niciodată întrerupte cu desăvârșire (vezi § 1.) lămurește mulțumitor dezvoltarea uniformă a *limbii românești, unitatea* acestei limbi.

În adevăr, cum eră și firesc, limba românească se formează în cuprinsul întregului imperiu roman de răsărit, deci atât în Dacia-Traiană, cât și în Dacia Aureliană.

Între sec. al treilea și cele următoare, până când încep barbarii să năvăliască în imperiu, limba românească se dezvoltă fără înrăurirea vreunui idiom din cele ale popoarelor năvălitoare. Chiar după năvălirea Slavilor, poporul cu care Românii se amestecă mai mult, trebuie deasemenea să admitem, că limba românească își urmează dezvoltarea sa firească, fără înrăurirea slavă și aceasta pentru multă vreme, căci nu putem admite ca o limbă barbară să poată înrăuri, cu prima atingere, graiul unui popor, cel mai strălucit pe acea vreme. Exemple de această natură sunt multe.

Această părere este deasemenea conformă cu rezultatele ce ni le dă studiul *filologiei*. Elementele slave sunt posterioare formării limbii românești; ele sunt postdialectale.

Acest adevăr este întărit și de studiul elementelor slave și străine în genere, care arată că mai toate aceste elemente se introduc târziu în România din Dacia sau din Peninsula balcanică.

Toate elementele străine în limba română, deci și cele slave sunt *posterioare despărțirii dialectelor*, iar despărțirea aceasta este în orice caz *posterioară veacului al IX-lea*, fără a fi, după cum s'a spus, o despărțire lipsită cu totul de legături dintre Românii nordici cu cei sudici.

Caracterul elementelor străine din română în genere este nou, posterior formării dialectelor, deci târziu și admitând pentru dezvoltarea

¹⁾ Jireček, *Rom. Dalm.* 1.36; 3.73; Archiv f. sl. Philol. 3 (1910), pag. 450: «Die Slaven bezeichneten die Byzantiner nur selten als Römer (Rumi), wie sich die Oströmer selbst nannten (*ῥωμαῖοι*) oder wie von den Persen, Arabern und Turken genannt wurden (Rum, Urum), sondern meist als Griechen (*Grk, Grčîn*) ganz nach dem romanischen Sprachgebrauch (rum. und alb. grek)».

formelor dialectale un secol, două, va trebui să admitem că întrarea elementelor străine se face după sec. al X-lea sau al XI-lea.

Se poate admite doar influența graiurilor autohtone, traco-ilirice, la formațiunea limbii românești și atât. Dar și aceste graiuri, înghițite de limba romană de răsărit, le bănuim numai în unele prefaceri din vocalismul și consonantismul limbii noastre, fără precizări posibile, graiurile traco-ilirice nelăsând urme neîndoioase de existența lor, în afară de oarecari numiri de localități.

7. Că introducerea elementelor străine este posterioară despărțirii dialectelor și formării acestora rezultă și din considerația, că elementele străine nu sunt supuse deloc dezvoltării dialectale. Dialectul aromânesc se caracterizează prin pronunțarea sunetelor *ce, ci*, ca *țe, țî*: *Țe ? = Ce ?* *Țimivă = Cinevă*; *țer = cer* etc. Dar *ceată* (ceată) nu *țeată*; *țireap*, nu *țireap*, etc.

Acest exemplu arată în modul cel mai evident că elementul slav din aromâna este posterior prefacerilor *ce, ci* în *țe, țî*. Deci, cum am spus (§ 6), posterioare sec. al X-lea sau al XI-lea.

Nu putem admite, că prefacerea *țe* (în loc de *če*) n'ar fi postdialectală și că Aromânii n'ar fi rostit în epoca de formațiune a limbii românești *če, či*. Exemplele *țireașe, cîmușe, čișire (țirșire) = cerșire, Șăciște, Cîrneși* arată că și Aromânii au pronunțat la origine *če, či*, din care însă nu s'au păstrat decât exemplele citate, condiționate de *sibilanta* următoare *ș*, și alte câteva ca: *fečû* (= făcui), *freğû* (= frânsei), ¹⁾ etc.

8. Acestea nu contrazic părerea, că începuturile de diferențieri între graiul românesc nordic și sudic n'ar trebui urmărite până în timpul de formare a limbii românești ²⁾.

Vorbit graiul roman pe un teritoriu atât de întins, ale cărui extremități nordice și sudice, trebuie să admitem, că au fost Daco-Românii din stânga Dunării și Aromânii din regiunea Pindului, eră cu neputință să nu dea naștere la deosebiri fonetice și semantice. Păstrarea labialelor în dialectul daco-român, palatalizarea lor în dialectul aromân constituie o dovadă destul de apreciabilă.

Înțelesul cuvântului *turnu, turnare* (: *toarnă mulu, toarnă calu* = cătârul, calul e pe punctul de a-și răsturna povara) la Aromâni; a *cără*,

¹⁾ Sunetul *ğ, dz* merge paralel cu sunetul *č, ț* în ce privește dezvoltarea sa.

²⁾ Pușcariu Sextil, *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen, Halle, 1914*, (pas-sim), unde, deși în bună parte argumentele aduse sunt discutabile, totuș constituie un început serios de constatarea unor diferențieri dialectale ca începute în timpul formării limbii românești.

cărare la Daco-Români, sunt de asemenea dovezi semantice de diferențieri dialectale ce arată, pe de o parte stăruința fiecăruia din aceste ramuri în mod neîntrerupt în pământul ce-l locuiesc și astăzi, iar pe de alta, că desvoltarea acestor înțelesuri este veche pentru fiecare din ele, înăscută odată cu împrejurările deosebite de traiu ¹⁾.

9. Numirea de *Șcl'ineasa*, *Șcl'ai* (= Șchei), arată că primii slavi, cari ajung până în Morea, au fost numiți de Aromâni *Șcl'ini* (Slavini) și numai dispărând din mijlocul lor, fie prin retragere, fie prin contopire cu celelalte popoare, a dispărut și numirea de *Șcl'in* sau *Șcl'ai*, pentru a nu se păstră decât în toponimie.

10. Toponimice ca *Cirneși* trădează numiri străvechi tracice.

VLĂHUT

Nu-i fără interes, socotesc, să arăt derivarea cuvântului *Vlăhút*, numire sub care sunt cunoscuți Români din Dacia de către Aromâni.

Aromâni numesc pe Daco-Români în genere cu numele de (*A*) *Rumâni di Vlăhie* sau *Vlăhuți*, înțelegând prin aceasta, nu numai pe cei din Muntenia, adică pe cei din fosta Valahie, ci și pe cei din Moldova, Basarabia, etc., într'un cuvânt pe toți cei cari grăesc dialectul daco-românesc.

Vlăhie și Rumânie în conștiința Aromânului se confundă cu Dacia. Eu nu-mi aduc aminte să fi auzit în afară de *Vlăhie*, respectiv (*A*) *Rumânie*, numirea de *Moldova* sau *Basarabia* în popor, cât am stat în Macedonia, în afară din școală. Chiar și Români din Serbia, pentru Aromâni, sunt *Arumâni* din *Vlăhie* sau *Vlăhuți*.

Întâlnind un Aromân în Parachin (Serbia) în vara anului 1922 și întrebându-l, ce fel de Români sunt aceia din *Mutinți*—, sat lângă Parachin, locuit de Români—, cari se plimbau în piața Parachinului, în zi de târg, mi-a răspuns:

«Nu-l'î cunoști? Nu zburîși cu niși? Suntu *Vlăhuți*; limba *Vlăhutească*, din *Vlăhie grescu*, țe-aduțe cu anoastră» ²⁾.

Vlăhút nu se mai întrebuițează de alte popoare. Acestea numesc pe Daco-Români: *Vlahi*, *Valahi*, *Caravlahi* sau le dau alte numiri în legătură cu cuvântul *Vlah* și *Român*. (Vezi în privința aceasta: Dr. Gartner Theodor: *Ueber den Volksnamen der Rumänen*, Cernăuți 1892).

¹⁾ Papahagi Per., *Quelques influences bysantines sur le dialecte macédo-roumain ou aroumain* (în *Révue Historique etc.* par N. Iorga, II-eme année, 1925).

²⁾ Traducere:—Nu-i cunoști? Nu vorbiși cu dânșii? Sunt Daco-Români, limba vlăhească din Valachia grăesc, care aduce (samână) cu a noastră.

Cuvântul *Vlăhút*, așa cum îl simt Aromânii, este mai mult un termen de desmierdare, arătând pe un *Vlah* mai mic, mai drăguț, pe un *Vlah* bun, fără drăcii, fără viclenii, dar pe care îl poți ușor înșelă, din pricina bunătății sufletești a lui.

Vlăhút la prima vedere s'ar părea că se derivă dela *Vlah* cu sufixul *-ut* (-utus), pe care-l găsim în limbile romanice și în limba românească (cfr. cuvântul aromânesc *bărbută* = căpățâna prasului), etc., sau în cuvântul propriu *Barbuti*, *Șamuti*, *Dauti*, *Canuti* și altele, ceeace n'ar fi imposibil.

Sau dela *Vlah* cu sufixul ce-l găsim în adj. verbale ca *avut*, *durut*, *vrut-ete*; cfr. *limbut*, it. *lin(n)utu* (Arhiva, XXX, 1923, p. 366).

S-ar putea să derive însă și dela *Vlah*, plus sufixul *-uț*, devenit *Vlăhuț* întâiu și apoi din pluralul *Vlăhuți*, prin analogie cu *duruți*, *cunuscuți*, *avuți*, etc., s'a format singularul *Vlăhút*¹⁾, deși sub formă de *Vlăhuț* nu știu să se audă undeva printre Aromâni, în afară de numele propriu *Vlăhuță*, derivat firește din *Vlăhuțu*, numele proprii aromânești având l atitudinea a se întrebuița deopotrivă la sfârșit cu «u» sau «a»: *Costu* și *Costa*; *Mitru*, și *Mitra*, așa cum am arătat în diferite împrejurări. Sufixul *-uț* la nume proprii în Aromână este foarte uzitat, cum rezultă din exemple ca *Mihuțu* (-uța), *Nicuțu* (-uța) *Guțu* (-uța) etc., presupunând ceva mic, drăgălaș, ca și însuș cuvântul *n'icuțu* (= micuț).

Termenul *Vlăhut*, după părerea mea, este important, ca unul care ne vorbește de anumite legături dintre frați.

Este adevărat că unii cărturari aromâni, ieșiți din școlile românești, —și numai aceștia— în năzuința de a-i da o explicare cuvântului *Vlăhut*, din neștiință, fără nici un temei, îl pun în legătură cu cuvântul aromânesc *hut*, «prost», «netot», uzitat în jurul Bitulei și prin Macedonia.

Derivarea aceasta din *Vlah* și *hut* este însă cu totul arbitrară, deoarece *Vlăhut* este întrebuițat deopotrivă la toți Aromânii, și în Epir, Tesalia, Albania, unde cuvântul *hut* nu se aude deloc. La aceștia *hutului* i se zice: *chirut*, *glar*, *hazó*, etc., dar *hut*, nu.

Cum s'ar derivă deci din *hut*, dacă *hut* nu se aude la aceștia, în afară de Macedonia și încă nu la toți, nici aici? Trebuiește așadară înlăturată părerea acestor derivări neîntemeiate și susținută, după cum s'a spus, de cărturarii aromâni, luându-se după asonanța dela sfârșitul cuvântului *Vlăhut* cu *hut*.

¹⁾ D-l Pușcariu S. îl ține de formație românească în *Convorbiri Literare*, XXXV, pag. 331.

Derivarea curat aromânească a lui *Vlăhut*, în care găsim cam aceeași idee de drăgălășie, ca în daco-românescul *Arbănaș*, *Țigănaș*, ni se pare importantă căci, cu toate că Aromânii au fost despărțiți de Daco-Români veacuri întregi, arată că legăturile dintre ei n'au fost niciodată întrerupte cu totul. Altfel în loc de termenii: (*A*) *Rumâni di Vlăhie* și *Vlăhuți*, Aromânii i-ar fi numit pe Daco-Români cu alți termeni, uzitați într'una din limbile balcanice, greacă, bulgară sau turcă. Le ar fi zis: Vlăhi, Caravlahi, Daci, Vlasi sau mai știu eu cum. Ei îi numesc însă cu nume aromânești, (*A*) *Rumâni di Vlăhie*¹⁾ sau *Vlăhuți*.

Că aceste legături dintre Români n'au fost *niciodată* cu totul întrerupte și despre cari noi am vorbit cu diferite prilejuri, rezultă și din mărturiile istorice și din tradiția Aromânilor. Nu există comună sau sat în Epir, bunăoară, de unde să nu fi pornit altădată, înainte de lățirea drumurilor de fier, în fiecare toamnă, cărăvănarii Vlăhiei, cu poveri, cu tineri și cu tot felul de lucruri, spre *Vlăhie* (la Valahia), pentru ca la primăvară să se reîntoarcă cu înstrăinații, doritori să-și vadă locurile lor.

La Avela eră cărăvănarul Puil'areu, care făcea acest drum, cărăvanar apucat și de scriitorul acestor rânduri.

Cu alt prilej vom arăta drumul urmat de acești cărăvănari din Epir până la Rusciuc, Cladova, sau unul din celelalte porturi dunărene, unde-și lăsau catării în paza unor ajutoare de cărăvănari, ca să treacă Dunărea n Principatele-Românești, unde, după ce le străbăteau în lung și lat, întâlnind pe înstrăinații Epirului și încredințându-le amaneturile de acasă și după ce se încărcau cu darurile și ajutoarele bănești ale acestora pentru ai casei, însoțiți de cei cari vroiau să se reîntoarcă în locurile natale, o porniau din nou spre Dunăre și, trecând la catării lor, apucau iarăș drumul lung și uneori plin de primejdii, spre cei doriți și despre cari nu odată pomenesc cântecele lor poporane, în mod mișcător.

România din timpuri străvechi, dar mai ales după cucerirea Peninsulei Balcanice de Turci, a fost refugiul multor *celnicate* și a tuturor *căpitanilor* (șefi de haiduci) aromâni strănși cu ușa de autorități. Aci s'a refugiat, între alții, pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, vestitul Giuvara, care a haiducit prin Epir, regiunea Preveza-Ianina, cu Ghian Bucuvală și despre care, am vorbit cu prilejul p ublicării în revistă «Graiu Bun», I, Buc. 1907, a unui cântec popular, pomenind de acești doi vestiți haiduci aromâni.

¹⁾ Nici cuvântul *Rumânie* nu li-i străin, după toată probabilitatea și înainte de unirea Principate r.

ARBINES

Un alt popor cu care Aromânii au avut și au multe puncte comune în toate privințele și cu care conviețuiesc de veacuri în armonie, este, fără îndoială, poporul albanez. Origina numelui cu care Aromânii numesc pe Albaneji este tot ce poate fi mai latinesc, așa cum am arătat în «Semănătorul» (Anul IX, No. 24, pag. 370-372).

Iată ce spuneam acolo:

«Socotesc interesant a lămurii origina cuvântului *Arbinès*, termen cu care Aromânii obișnuiesc a desemna pe confrății lor Albaneji. Lucrul mi se pare foarte interesant, pentru cuvântul că acest termen pare a fi foarte vechiu în limba Aromânilor. Ca atare el presupune, dacă nu o conviețuire, în orice caz, o vecinătate cu Albanejii. Mai este important căci dintre toate popoarele cu cari Aromânii au venit în atingere în scurgerea vremilor, afară de Greci și Turci, numai Albanejii sunt denumiți cu un termen, care, după cum vom vedea, satisface toate cerințele de prefacere ale limbii noastre, întocmai ca și elementele latine. Pe când Bulgarii, cu cari Românii au întemeiat și un imperiu și cu cari prin urmare au trăit împreună, sunt cunoscuți de Aromâni supt numirea străină limbii lor de *Vúrgar* (*Vúryar*) ¹⁾, sau *Vúrgăr*, numire împrumutată dela Greci, Albanejilor li se dă numele de *Arbinès*, pl. *Arbinèși*, iar țării lor cel de *Arbinîșie*, prescurtat *Arbinșie*.

Care să fie origina acestui cuvânt?

Nu încapă nici o îndoială că «*Arbinès*» vine din latinul «*Albanensis*». Să examinăm, dacă cuvântul «*Albanensis*» putea da aromânește *Arbinès*.

În limba latină se știe că sufixul *-ensis* (latin vulgar *-esis*) servia să desemneze pe locuitorii orașelor și țărilor la cari se aniină. Acest sufix s'a păstrat și în limbile romanice în această funcțiune. În limba română, după cât îmi este cunoscut, s'a păstrat în dialectul aromânesc și anume în termenul *Arbinès*, care nu-i altceva decât lat. *Albanensis*. Din *Albanensis* trebuia să rezulte în latina populară forma *Albanesis*.

Din această formă din urmă rezultă, după legile de prefacere ale limbii noastre, foarte regulat, forma *Albânès*, după cum din *mensis*, relativ *mesis*, a ieșit în Aromâna *mes* (= lună). Dacă totuș în aromâna nu se zice *Albânès*, ci *Arbinès*, aceasta își are explicarea sa firească. Două au putut fi cauzele cari au pricinuit trecerea grupului *-lb* în *-rb*; fie că avem a face cu un fenomen firesc limbii aromâne în care grupul *-lb-* se preface în *-rb-* ca și în alte cuvinte de origine latină, precum este bunăoară

¹⁾ Vezi mai jos.

în cuvântul «*sărbit*» din «*ex-albidus*» sau mai bine din *sub -albidus*¹⁾, fie că avem a face cu o influență posterioară, datorită limbii neogrecești, unde fenomenul acesta există deasemenea, precum există și în limba italiană».

Prima părere pare a fi însă cea adevărată, întru cât găsim prin secol. al XII-lea forma *Arbanensis*, după cum rezultă din «*Zwei Urk. aus Nord-Albanien*», publicate de Dr. Jireček (în *Archiv. f. sl. Phil.* XXI, pag. 78-81). iar de atunci încoace deseori apare cuvântul *Arbaneus* în documentele latinești păstrate în arhivele raguzane, dalmatine, etc. Novaković pomeneste în *Zakonski Spomeneci* (p. 3) de *Arbanensis* dintr'un document cu privire la statutele orașului Cattaro de prin sec. al XV: Et si aliquis forensis seu *Arbanensis*, Sclavus vel Vlachus interfecerit aliquen civem Catharensis. . . (apud S. Dragomir, *Originea Col. Române din Istria*, p. 12).

«Prin urmare nici o greutate ca din *Albănès* să rezulte *Arbinès*. Singura greutate aparentă pare a fi trecerea lui *-bă-* în *bi-*, ceea ce se explică — ca un caz de armonie vocalică — prin alunecarea lui *Arbănès* întâiu în *Arbenès*, supt înrăurirea silabei din urmă, iar apoi, relativ mai târziu, *Arbinès*, potrivit unei legi de prefacere în care orice *e* neîntonat devine *i* în Aromâna²⁾.

După cum vedem *Arbinès* înfățișează, din literă în literă, pe latinul *Albanensis*, care a trebuit să existe odată, cu atât mai mult, că a existat în Albania și un oraș cu numele de *Albanopolis*, de unde, foarte probabil, se trage denumirea de mai sus, presupunând o formă «*Albana*».

Că așa a trebuit să se petreacă lucrul, dovedesc următoarele forme neogrecești și albanezești:

Așa Grecii, pe lângă denumirea literară de *Ἀλβανός*, (*Albanós*), întrebuințează cuvântul cu adevărat popular de *Ἀλβανίτης* pentru a desemna pe Albaneji, formă deasemenea ieșită din *Ἀλβανίτης*; iar în-șiși Albanejii, pe lângă numele generic de *Škipetar*, mai au și cel de *Arbăr* sau *Arbărăș*, cari deasemenea presupun o formă *Albana*, de unde s'ar putea derivă *Arbăr* (*Albanus*), *Arbărăș* (*Albanensis*).

Că *Arbinès* nu trebuie confundat cu forma dr. *Albanex*, nu-i nevoie de stăruit, cu atât mai mult că în Aromâna există sufixul *-ex* în alte numiri moderne, ca în *Inglez*, pl. *Ingleji*. Dacă ar fi să admitem și acel

¹⁾ Pentru derivarea lui din *sub-albidus* vorbește și arom. *sărbu-alb*, din *sub-albus* devenit *sărbu*, *sărbu*: *Albile* și *sărbile* (candidele și albele, într'un descântec).

²⁾ Comp. *biserică* din *băserică* (v. rom. *băsearecă*, arom. *băsearică*, lat. *basilica*).

influența italiană a acestui sufix din urmă, ar fi trebuit să se zică *Arbinéz*, pl. *Arbineji*, ceea ce nu ne întâmpină la Aromâni.

Ca să presupunem că Aromânii au împrumutat acest termen dela vre-unul din popoarele conlocuitoare este de asemenea cu neputință. Cu neputință pentru că nici un alt popor nu-i numește așa. După cum am văzut Grecii le zic *'Αλβανός*, *'Αρβανίτης*; Turcii: *Arnaut* (cuvânt derivat din grecește), Bulgarii de asemenea: *Arnaut* sau *Albanețu*.

Și tot din Aromâna este împrumutată și forma alb. mai sus amintită de Arbărăș (Gr. Meyer, Etym. Wtb. d. alb., Spr., pag. 14), dacă n'ar derivă cumvã direct din lat. *Albanensis*, în limba albaneză existând de asemenea sufixul *-es*, *-esia*, din *-ensis*, *-ensia*. Că nu poate fi contrariul, că adică nu-i cu putință din alb. *Arbărăș* să devie arom. *Arbinès*, dovedește forma arom. cu *-es*. Am fi avut într'un asemenea caz *Arbăneșu*, cu atât mai mult că influența albanezească a lui *ș* în Aromâna se simte chiar în cuvinte de origine latină ca *șcurtu*, în loc de *scurtu*.

Pe lângă acestea terminul de *Arbărăș* la poporul albanezesc este dialectal, relativ nou, el pe sine numindu-se cu mândrie *Škipetar*, *Škip Meyer*, loc. cit. p. 14), ceea ce ar pleda deasemenea pentru origina aromânească a lui *Arbărăș*.

Din *Arbinès* și sufixul *-ie* s'a format apoi numele patriei Albanejilor: *Arbin(i)șie* (Albania), numită pe albanezește *Škiperi*.

Arbinès este deci, alături de Grec, al doilea nume etnic curat românesc. Aceasta este și în conformitate cu raporturile seculare albano-române.

ARBĂNAȘ

ARBĂNAȘ. Poate că aci e locul să pomenim, în legatură cu *Arbinès*, pe daco-românescul *Arbăndăș*.

S'ar părea la primul moment că avem în Arbănaș un derivat dela *Arbinès*, vechiu (*Arbănès*), prin substituie de sufix, lucru nu cu totul peste putință. Mai de grabă însă închinăm a admite un prototip. **Arbân*, **Arbân* din *Albanus* (compară pe ngr. *'Αλβανός*, resp. *'Αρβανός*, de unde *'Αλβανίτης*, *'Αρβανίτης*), care va fi dispărut din limbă odată cu întreruperea contractului dintre Daco-Români și Albaneji, de unde s'a putut naște *Arbănaș*¹⁾ cu ajutorul sufixului *-aș*, ca *țigănaș* dela *țigan*, ca *ciobănaș*, dela *cioban*, etc.

¹⁾ Aci e locul să arătăm că nu odată se va fi dat de către Daco-Români, în Muntenia sau Moldova, numele de *Arbăndăși* și *Aromânilor*, pentru cuvântul că veniau din regiunile albanezești, tot așa după cum se întâmplă aceasta și în Bulgaria. Bulgarii de multe

Și poate din dacor. *Arbănaș* derivă și slavul *Arbanasi*, ce-l găsim deja în limba bisericească slavă din sec. al XIII-lea și care, prin limba slavă, cu greu s'ar putea explica derivarea lui din *Albanus* sau *Albanensis*.

Pe *Arbănași* îl întâmpinăm într-o diplomă a reginei Helena (1276-1314) dela mănăstirea Sf. Nicolae din *Vranjina*: А отъ властел великихъ или малыхъ и владущихъ просихъ, или е Срѣбинъ, или латининъ, или Арбанасъ, или Влахъ, кто дрѣзно испакостити лии оснѣги что любо сватого храма еего, etc. (Et si quelqu'un des seigneurs, grands ou petits, ou tout autre administrateur, qu'il soit Serbe ou Latin, *Albanais* ou Valaque, osait faire un damage ou commettre un rapt au detriment de cette sainte église, etc.). Les Serbes et les Latins représentent la classe dirigeante; la valaque et l'Albanais les bergers. Гласникъ XLVII, 223. (După St. Novaković, *Les problèmes serbes*, vol. XXXIII, din *Arch. f. sl. Philologie* pag. 448, nota 1).

Ca încheiere la acestea, vom spune că existența termenului *Arbines* în Aromâna arată pe de o parte că Aromânii trăesc la olaltă cu Albanezii încă din epoca de formațiune a limbii lor, iar pe de alta termenul de *Arbănaș* din limba daco-românească arată că și Daco-Românii tot de mult vor fi făcut cunostință Albanezilor. Existența termenului *Arbănaș* în limba Slavilor, ca înțrat din Daco-Româna, ar întări și mai mult această părere a noastră din urmă.

Albanezii, pe cari Daco-Românii îi cunosc mai târziu, când sunt aduși de domnia fanarioți, ca păzitori sau semeni, nu mai sunt numiți *Arbănași*, ci Arnăuți, după cum îi numesc și Turcii.

SATUL ARBĂNAȘI DIN BULGARIA

Acî mai trebuie amintit și despre numirea satului *Arbănași*, zis pe grecește *Arvanitohori*, pe turcește *Arnaukioi*, pe bulgărește *Arbanasi* și care sat se află așezat la vreo patru km. spre Sud-Vest de orașul *Târnova* (Bulgaria).

Despre acest sat au scris episcopul Melchisedec în *Revista pentru Istorie, Arch. și filol.*; I. Nenițescu, în *Românii din Turcia Europeană*, și vorbește pe larg d-l Iordan Gheorghief în *Periodicesco Spisanie* (vol. LXIV, pag. 86 și urm., Sofia 1913).

ori sub numele de *Arnăut* desemnează *Aromâni* pentru același cuvânt. Așa numesc Bulgarii pe Aromânii Moscopoleni așezați în *Provadia* și tot *Arnăut* i se zice la Silistra unei familii aromânești, venită aci de prin Albania.

Numele satului îi vine dela locuitorii săi veniți din regiunea Albaniei.

Despre origina acestor *Arbănași*, lăsând la o parte părerile din domeniul închipuirilor și ținând seamă de realitatea lucrurilor, așa cum se înfățișează ei azi toată ziua, suntem înclinați a crede, după cum totul arată, că avem a face cu Români din Peninsula Balcanică, veniți de prin regiunea nordică a Epirului și anume, e vorba de așa zișii *Vlahi*, cum se numesc ei înșiși, *Sărăcăciani* cum le zic Aromânii, și *Cărăcăciani*, cum li se mai zice de străini și care nu sunt altceva decât *Aromâni grecisați* și cărora li s'a zis *Artănași* de Bulgari, după locul de unde au venit.

Părerea exprimată de d-l Gheorghief (loc. cit. pag. 88), că *Arbănași* ar face parte din *Albanezii*, cari prin secolul al XV-lea și al XVI-lea au populat Peninsula Balcanică, nu poate exclude afirmarea noastră de mai sus.

Intâiu:

Sub expansiunea albanezească din acel timp au fost și mulți Aromâni, cum rezultă din Vlahii ajunși până în Pelopones și Creta și despre cari fostul profesor dela Universitatea din Iași, Ion D. Caragiani, vorbește pe larg și foarte documentat în opera sa foarte însemnată: «Studii istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică».

Apoi trebuie ținut seamă, că Albanezii cari au populat Grecia sunt în adevăr Albaneji, după cum îi arată portul trac—fustanela—, adoptată și de neogreci precum și limba albaneză vorbită și astăzi, chiar în jurul Atenei, pe când *Artănașii* vorbesc grecește ca și *Sărăcăcianii*, iar portul lor aduce deasemenea cu al acestora, un port care nu se deosebește aproape deloc de portul național aromănesc; totul ne face să credem, că sunt *ciobani vlahi*—*sărăcăciani*—, frați cu aceia cari și azi rătăcesc cu turmele lor prin Serbia și Bulgaria, Bosnia și Herțegovina, alături de păstorii Aromâni. Avem a face cu o expansiune păstorească, datorită pe de o parte obiceiului, pe de alta îndrăznelei cu care sunt înzestrate în genere populațiile păstorești și în deosebi Aromânii. Clintii din locurile lor de cine știe ce nemulțumiri sau primejdii, ori atrași de niscai foloase mari, pe cari nu le puteau avea în locurile natale, vor fi pornit în masă cu tot avutul lor, ca să se așeze aci.

Nu altfel s'a întâmplat cu Aromânii Grămusteni de prin Rodopi, așezați azi prin Răzloc, prin Giurmaia și aiurea, sau rătăcind fără locuințe stabile, ori cu Aromânii Avdeliați din Călivele Badralexi, din Xirolivad, etc. sau cu cei din Puroi și din alte regiuni ale Macedoniei.

Mutările acestea nu sunt greoaie pentru Aromâni și nici regrete prea mari nu lasă pentru locașurile părăsite, când ele, după expresiunea

aromânească, devin locuri *virminoase* (regiuni viermenoase), nesigure din pricina prădărilor la cari sunt expuși, a nesiguranței sau din alte întemeiate cuvinte.

Ca punte comune ale *Arbănașilor* cu *Aromânii* semnalăm și următoarele:

Asemănarea dintre casele Arbănașilor cu ale Aromânilor.

«Casele lor (Arbănașilor) sunt de piatră, de obicei cu înalt cat, cu ferestre mici și înțrări și cu uși grele.

... Fiecare casă are o grădină mare și-i îngrădită cu un gard înalt de piatră. Orice casă este prevăzută în genere din timpuri vechi cu o mică întăritură. Dintre casele arbănașești cele mai mari și mai frumos construite sunt acelea, care aparțineau însemnaților boieri români, ale Brâncovenilor, ale lui Triandafil Cantacuzino, ale Brătienilor și ale lui Iordan Filipescu»¹⁾.

Tot la fel sunt casele aromânești, mari de piatră, și mai toate cu caturi, cu nelipsite grădini, împrejmuite cu garduri de piatră și cu întărituri.

Ocupațiunea Arbănașilor, păstoritul, arată deasemenea că n'au fost dintre Albanezii cari au împlat Peninsula Balcanică și nici Greci, ci *Vlahi Sărăcăciani* din Epir, adică aromâni grecizați²⁾.

«Când veniră de prin Albania, ne spune d-l Gheorghief, se ocupau mai ales cu vitele și cu comerțul vitelor, îndeletnicire ce au păstrat-o și o consideră și până astăzi respectabilă parte dintre ei. Mai târziu ei deveniră aproape cu toții negustori, dedându-se unui comerț întins și felurit, nu numai în granițele imperiului turcesc, «dar și în străinătate», însușiri deasemenea inerente Aromânilor.

Apoi situația politică a Arbănașilor, cu anumite privilegii din partea Sultanului, semănă cu cea a Aromânilor din timpul Turciei.

Numele obișnuite sunt cele uzitate și de Români.

Așa³⁾: Nicu, Thanu, Zotu, Stamu, Muciu (Mutsos), Todor, Lecu, (Leco), Nicolîța (p. 107) diminutiv dela Nicola, ca *Ioniță* dela Ion, Smuciot (pag. 105), Muleța (pag. 111).

Fără îndoială că avem a face cu o puternică seminție de Sărăcăciani din regiunea Epirului nordic sau a Albaniei sudice, așezați aci ca ciobani, atrași fiind de anumite foloase păstorești. Despre acești sărăcăciani vorbim noi mai jos.

¹⁾ Gheorghief, *loc. cit.*, pag. 87.

²⁾ Vezi mai jos despre *Sărăcăciani*.

³⁾ *Loc. cit.* pag. 89.

TOSCA și G'EGA sau G'EGAN

Pe lângă numirea de *Arbines* cu care Aromânii desemnează poporul albanez de pretutindeni, obișnuiesc a-i deosebi și după regiunea locuită, anume dacă sunt nordici sau sudici, vorbind unul din cele două dialecte albanezești. Așa pe cei sudici îi numesc *Arbinès toscă* sau simplu *toscă*, iar pe cei nordici *Arbinès g'egă* sau *g'egan* sau simplu *g'egă*, *g'egan*, iar regiunile respective sunt numite: *Toscărie* și *G'igărie*. Aceste numiri din urmă sunt formate dela cuvintele: *toscan* și *g'egan* plus sufixul *-ie*. Ar fi trebuit să avem, deci, arom. *Toscănie* și *G'igănie*. Avem însă *Toscărie* și *G'igărie*, cu rotacizarea lui —n— și aceasta datorită faptului că Aromânii le-au împrumutat ambele din dialectul albanez tosc, caracterizat tocmai prin rotacism, spre deosebirea dialectului albanezesc nordic, în care rotacismul lipsește, —și cu care Aromânii sau conlocuesc sau se învecinează

L'IAP

O altă numire obișnuită de Aromânii din Albania pentru Albanezii de prin Muzăkia este cea de *L'iap*, pl. *L'iapi* și *L'iapeaŋi*.

Această numire însă, ca și cea de *g'egă* cu care sunt desemnați *g'egii*, trec mai mult drept porecle și sunt întrebuițate de cele mai multe ori în mod batjocoritor la adresa Albanezilor.

SĂRCĂCIANI

Numele de *Săricăciani Săracăciani* și mai ales, cel mai întrebuițat, prescurtatul *Sărcăciani*, (citește: *Sărcăcâni*), se dă de Aromâni Românilor, grecizați astăzi, cari se îndeletnicesc cu viața păstorească și sunt răspândiți în toată Peninsula-Balcanică, până în Balcani, și Marea Adriatică.

Ei pe ei se numesc *Vlahi* și rar *Saracačanēi*, pentru cuvântul ce-l arătam mai la vale, căci altfel ei îl consideră acest termen ca înjurie, după cât știm noi.

Așa, dacă întrebi pe un *Sărcăcian*, ce este, îți răspunde mândru: *Είμαι βλάχος* «sunt Român».

«Noi Români», spun ei, dar niciodată *Saracačanos*, pl. *Saracačan'ei*.

Sub această numire apar doar în cântecele lor populare. Iată un exemplu:

Cântecul Aspruputamișilor

*N' eiseis bonnà tou keratã,
 Σαρακαčάνισες! ¹⁾
 bonnà τ' 'Asprouputámou,
 tous bláχous tí tous kánate,
 Tous Σαρακαčanéους;*

Foneticeste:

*Nisis vunà tu k'eratà,
 Saracačánises!
 vunà t-Aspruputamu,
 tus vlahus tí, tus cànate,
 tus Saràcačanèus.*

Traducere

*Voi, munșilor ai naibii,
 Sărăcăčanelor!
 Munți ai Asprupotamului,
 Pe Vlahi ce i-ați făcut,
 Pe Sărăcăčiani?*

sau:

CÂNTECUL CĂPITANULUI SALAMURA

*N' eiseis koumpáres bláχισες,
 Σαρακαčάνισες,
 Koumpáres blaχoιποδλες,
 tò Máz nà mēn áláξετε,
 Σαρακαčάνισες,
 Mή μορφοστοληθήτε!
 kà tà φλουργιά mē bάνητε,
 Σαρακαčάνισες!
 Στήν έκκλησιά mēn μπάτε!
 τόν Σαλαμούρα βάρισαν
 τόν πρώτον καπινάνο.*

¹⁾ Refren ce se repetă la fie care vers.

Foneticește:

Nisis cumbàres vlàh'ises,
 Saracačanises !
 Cumbàres vlahoipùles,
 to Maï na min aláxete,
 Saracačanises,
 mi morfostoliðite !
 K'e ta flurv'a mi vànite,
 Saracačanises !
 Stin eclisèa min bate !
 ton Salamura varisan,
 ton proton capitano, etc.

Traducere

Voi finelor românce,
 Sărăcăcănelor !
 Fine româncuțe,
 In Maiu să nu va premeniți,
 Sărăcăcănelor !
 Nici să nu vă împodobiți
 Și nici să nu vă puneți baierile de galbeni,
 Sărăcăcănelor !
 Și la biserică să nu vă duceți,
 Căci pe Salamura ¹⁾ l-au omorît
 Pe fruntașul căpitan (de haiduci), etc.

Numirea aceasta, după cum vom vedea, vine dela portul saricei, dela *sarică* și, de sigur, într'o vreme când *sarica* nu va fi fost portul general al celorlalți Aromâni, ci numai al Sărcăcianilor, sau pentru cuvântul că sarica va fi fost purtată de ei într'un mod deosebit decât ceilalți Aromâni.

In adevăr la Aromâni, se ține seamă de felul cum porți această haină. Dacă o porți îmbrăcată numai într'o mânecă, lăsând-o să atârne o parte dealungul corpului pe la spate, dându-ți o anumită înfățișare, treci drept mândru, fudul sau chiar îngâmfat și trufaș, după vârstă, stare și îndeltnicire. Lumea râde de tine și te privește ca pe unul care te ții mândru și fudul, dacă ești tânăr și porți sarica într'o mânecă, făcând ca «*chiclele*» (cutele) ei să atârne în jos, cam într'o parte, așa cum obișnuesc să

¹⁾ Vestit haiduc din sânul Sărcăcianilor, care a haiducit înainte de 1877 prin regiunea Pindului și a Tesaliei.

o poarte frunțașii de seamă sau cei bătrâni, cari se pot mândri că au copii care le duc toată grija gospodăriei, așa că ei au de ce să fie mândri. Și tot așa râde și de un meșteșugar, cioban sau cărvănar, care, desfidând opinia publică, s'ar încumetă să poarte sarica împotriva felului cum o poartă toată lumea de seama sa.

Nici portul saricei într'o mănecă, cu poalele celeilalte părți svârlite pe umărul drept, asemenea togei la Romani, nu-i cuviincios pentru un tânăr sau un om de rând, precum cioban, cărvănar, meșteșugar. Aceasta ar merge pentru un *celnic* sau cel mult pentru un fiu de *celnic*, care, în lipsă de tată, conduce el grija *celnicatei* și se distinge de celălalt tineret prin deșteptăciunea sa, că poate cu adevărat să stea pe aceeaș treaptă, din acest punct de vedere, cu celnicii mai în vârstă.

Cred, deci, că originea numelui de *Sărcăcian* stă în strânsă legătură cu portul *saricei* și anume că la ei, atât tineri cât și bătrâni, poartă frumoasa lor sarică, albă ca laptele, numai într'o mănecă, ca semn de mândrie, spre deosebire de ceilalți Aromâni. Numirea, fără îndoială, le-a fost dată la început de aceștia ca poreclă, în batjocură, ca să rădă de ei. Aceasta e cu atât mai adevărat, cu cât știm că ei înșiși privesc numirea de *Sărcăcian*, etc. și celelalte derivate dela acesta, ca batjocoritoare, ca poreclă înjositoare, ei pe ei numindu-se, după cum am spus, «Vlahi». Numai în cântece apare, alături de *Vlahi*, și numirea de *Sărcăcian*, dar aceasta, mai mult, ca o necesitate simțită de poeții populari de a-i destinge de restul Aromânilor, care vorbesc *aromânește* și care pe grecește se chiamă deasemenea tot *Vlahi*.

Dealtfel obiceiul poreclelor reciproce la Aromâni este cât se poate de răspândit. De Pindenii Aromânii din regiunea Aspropotamului, cari întrebuințază cuvântul *amù* (acum), în loc de *tora*, cum spun ceilalți, sunt porecliți *Amueani*; iar Aromânii nomazi din regiunile Albaniei, numiți din această cauză de negreci *Ῥομάνοβλάχοι*, (Români din Albania, ci nu *Româno-Albaneji*, cum traduc unii greșit) originari din Frașari, sunt *Fârșeroți* sau *Frășeroți*, adică Români din regiunea albanezească *Frașari*. Aceștia mai sunt porecliți și *Doteańț*, pentru că întrebuințază des, mai la fiecare expresie, ca «Flickwort», cuvântul de origine albanezească «dot». Consider de prisos să spun că atât «*Amueanii*», cât și «*Fârșeroții*» se numesc, ei pe ei, și încă cu cel mai superb aer de mândrie «*Aromâni*» sau «*Rumâni*», «*Rrîmâni*», etc. (vezi: P. Papahagi, *Scritorii Aromâni în sec. al XVIII-lea*, pag. 135) și, după cum Sărcăcianii resping cu indignare numirea de Sărcăcian, considerată ca batjocoritoare, tot așa și ei resping pe cea de *Amuean*, *Fârșerot*, sau *Dotean*. Numai cărturarii

Aromâni naționaliști, produs al liceului român din Bitule, au reușit să înnozeze numirea de Fârșerot, prin întrebuintarea deasă a acestui nume în diferite scrieri, cu înțelesul bun, desemnând această însemnată ramură de Aromâni cu însușiri răsboinice, alese și fără seamă, în toată Peninsula Balcanică. Poporul fârșerotes, cu toate acestea, simplu și incult, îl respinge ca termen înjurios.

Că numirea de *Sărăcăciani* le-a fost dată de Aromâni, nu trebuie să ne îndoim deloc, după cum reiese din origina acestui cuvânt dela *sarică*, nume românesc și obișnuit numai la Români, cât e Peninsula Balcanică de întinsă. Nici Grecii, nici Bulgarii și nici un alt popor nu poartă *sarica*.

Dela *sarică* s'a format *săricăt*, adică cel îmbrăcat cu *sarica* pentru ca dela *săricăt* cu sufixul *-ian* exprimând proveniența lui *Sărăcăcian*, să se formeze *Săricăcian* și apoi, datorită armoniei vocalice, să se formeze și *Sărăcăcian*, iar din această formă aromânească, de *Sărăcăcian*, au rezultat formele grecești ce le întâmpinăm mai ales în literatura poporană *Saracacéaneî*, etc. Grecii neputând rosti pe «ă», tot așa după cum dela numele satului *Ducat*, zis la pl. *Ducați*, s'a făcut *Ducăciani*, locuitori ai satului *Ducați*, iar dela *Fetița* a rezultat *Fetičiani*, etc.

În ce privește prefacerea lui *t* în *č* dinaintea sufixului *ian* am avea acelaș caz ca și în prefacerea lui *t* sau *ț* în *č*. a lui *c* în *č*, a lui *z* în *j*, a lui *l* în *l'*, a lui *n* în *ń*, etc. când urmează sufixul *-iat*: *Blata* - *Blăceat*, (citește: *Blăčăt*), *Furca* - *Furceat*, (citește: *Furčăt*), pe lângă forma mai nouă *Furkiat*; *Breaza* - *Brăjăt*; *Băeasa* - *Băișăt*; *Privole* - *Privoul'iat*; *Sămărina* > *Sămărňăt* (*Sărmăňăt*), etc.

Nu-i însă cu neputință și o derivare a lui *Sărăcăcian*, *Săricăcean* drept dela *sarică*, prin ajutorul sufixului *-čan*, ca în *Grébine* > *Gribinčan*; *Părlap* - *Părlipčan*, *Mocrea* - *Mocrinčan*, etc. sufix desprins dela forme ca *Gribiniți* > *Gribin(i)cian*, etc. unde acest sufix este normal dezvoltat.

CĂRĂCĂCIANI

Pe lângă numirea de Sărăcăciani, aceștia mai sunt numiți de străini, de ne-Aromâni, mai ales de Slavi, și *Cărăcăciani* sau *Caracaciani*.

Această numire derivă, fără umbră de îndoială, dela cuvântul turcesc *cara* «negru» și *Sărăcăciani*, adică «Sărăcăciani cei negri».

S'a zis *Cara-Sărăcăciani* și apoi a fost prescurtat, din pricina lungimei prea mari a cuvântului, și deci a greutateii rostirii lui, așa că din *Cara-* (*Sără*)*căciani* s'a redus la *Caracaciani* sau *Cărăcăciani*.

Ce a contribuit ca să fie numiți cu termenul de «negru» Sărăcăciani?

Neapărat aceleași considerațiuni pentru cari au fost numiți Românii în genere «negri» de unele popoare cu cari au venit în atingere în trecut; cred că nui prea mare nevoie de documentat aceasta. Se știe cum Turcii au numit pe Românii din Muntenia și *Caraiflac*, adică «Români-Negri», dela turcescul *cara* «negru» și *iflac* «Valach, Român»; iar pe cei din Moldova *Cara-Bogdan*, dela *cara* «negru» și *Bogdan* «domn al Moldovei (Hasdeu, Ist. critică I, pag. 107), și tot așa s'a numit de Greci *Μαυρο-Βλάχια* «România-Neagră», *Μαυρο-Βλάχοι* «Români Negri», nume, care la Slavi apare sub forma de *Morlachi* (Valachi negri), numire ce, de sigur, vine dela grecescul *Μαυροβλάχος*, după cum cons. ată de mult învățatul Jireček: «*Morlachen*, welches Wort aus Maurovlach «schwarzer Wlache, entstanden ist».

Nu stăruesc și asupra diferitelor considerațiuni ce au contribuit la darea acestui epitet Românilor în cursul veacurilor. Neapărat anumite însușiri sufletești, anumite virtuți războinice vor fi contribuit pe de o parte la aceasta, știut fiind pe de oparte, că la Turci *cara* se întrebuițează cu înțelesul de ceva «viteaz», «grozav», «strașnic»; iar pe de alta că termenul de «negru», la popoarele balcanice, nu se anină pe lângă un nume care arată totdeauna culoarea persoanei, ci și grozăvia și strășnicia aceleia. Așa *Caraghiorgevicii* înseamnă, după Turci, Ghiorgovicii cei grozavi, cei viteji, după cum la negreci Mavro-Mihali, este Mihai cel grozav și tot așa va fi fost și «Negru-Vodă» la Români, sau «Țirni» la Slavi.

Cu drept cuvânt deci înclinăm a crede că acestei prime considerațiuni este, mai cu seamă, a se atribui Daco-Românilor porecla de *cara*, dat fiind spiritul lor de vitejie din trecut, pe care nu odată l-au pus la încercare Osmanii.

O a doua considerațiune va fi fost aspectul înfățișat de pământul locuit de Români. Așa că *Mavrovlahia* poate fi și *Valahia cea neagră*, după aspectul negru al pământului, mai ales când e acoperit de păduri virgine, întunecate (cfr. Munte-negru, cara-orman, = pădurea-neagră) etc. ¹⁾

O a treia considerațiune va fi fost *portul negru* al Românilor

La *Cărăcăciani*, fără îndoială, a contribuit această din urmă considerațiune. Și aceasta nu pentru că Sărăcăciani n'ar fi meritat calificativul de «cara» cu înțelesul de «viteaz», Nu! căci și ei sunt dintre cei mai bravi

¹⁾ Un «Munte-laiu» este și în Pind la Aminciu (Μετζοβα), munte păduros, cu aspect negru din depărtare.

și în orice caz tot așa de bravi și de viteji ca și frații lor Fârșeroți. La denumirea de *Cărdăciani* a contribuit însă culoarea portului din pricinile următoare:

Întâiu trebuie arătat că portul caracteristic al Românilor de pretutindeni și mai cu osebire al Aromânilor, întocmai ca și al Romanilor, a fost și este astăzi toată ziua, *haina albă, albile*, cum spun Aromânii: *si mviscù tu albe* sau *și mviscù albile*, înseamnă la ei: «s'a îmbrăcat în haine naționale». Cei cari și-au păstrat acest port în Peninsula-Balcanică sunt numiți cu termenul de «Român», în traducere: *Vlah, Valah*, etc.

Când o parte însă dintre ei a început, din cine știe ce împrejurări, să schimbe acest port alb, să înlocuească de pildă *tîmbarea* sau *sarica* albă cu una neagră, această inovație a izbit numai decât pe ceilalți Aromâni sau străini, așa încât aceștia au început să-i distingă, numindu-i tocmai după acest amănunt deosebit al portului lor obișnuit.

Așa fiind, iată ce ne face să credem, că în adevăr o parte dintre Sărăcăciani și-au atras numele de «negri» dela preschimbarea sariceii albe într'una neagră.

Ei, în toată întinderea Macedoniei, în Pind, Tesalia și Grecia, se numesc de Aromâni numai Sărăcăciani, iar de Greci «*Vlahi*» și ca poreclă *Saracacănèi* sau mai rar *Sar(a)cacănidès* sau *Sar(a)cacăni*, așa cum apar și în poeziile populare neogrețești, dar nici de cum *Caracaciani*.

Nici n'ar fi putut fi numiți astfel, căci, după părerea noastră, numirea de «negri», ce li se dă lor, pornește dela portul negru al *capei* sau *tîmbarei*, *capă* sau *tîmbare neagră*, pe care nu o poartă ei decât în timp de iarnă încontinuu și nu-i obișnuită decât de rătăcitorii Caracaciani de prin regiunile Bulgariei, Traciei, Serbiei și întâmplător și de prin regiunile arbăneșești.

Sărăcăciani din Macedonia, Pind, Tesalia și Grecia, nu obișnuiesc *capa* această decât întâmplător, chiar întâmplător în timpul iernei, știut fiind că climatul acestor regiuni iernatice este dulce, lipsit de asprime și deci un climat care nu necesită portul *capei* încontinuu ca să le dea aspectul negru și nici la toți Sărăcăciani, ca la cei rătăcitori, despre cari am vorbit mai sus.

Sărăcăciani din regiunile sudice ale Peninsulei Balcanice, dimpotrivă, strălucesc, atât în timpul verei cât și în timpul iernelor dulci, pline de soare și de farmec ale Tesaliei sau Lamiei, unde ierneză la olaltă cu ceilalți Aromâni păstori, prin portul lor ajustat perfect pe corp, curat și alb ca neaua, peste tot, dela cămașe până la sarică. Făcându-și în timpul verei ca și al iernei, colibele, acele minunate colibe sărcăcenești,

pe lângă stână sau strungă, numai pe timp de noapte deprind să-și folosească căpele și țimbările. Așa că n'au înfățișarea neagră.

Unde mai pui că *căpele* acestor Sărăcăciani sudici, de cele mai multe ori, nici nu sunt negre, ci mai mult albe? Mândri cum sunt ei, poate cei mai mândri din tot neamul românesc de pretutindeni, țin ca și *țimbările* lor să fie făcute de *căprină* de *capre flore*, ceea ce face ca și *căpele* să bată mai mult a alb. Pe când Sărăcăciani, porecliți negri, adică *Caracacianii*, rătăcind departe de locul lor de origine, departe de *lumea lor*, cum zic Aromânii în asemenea cazuri, au mai pierdut din mândria tradițională și din gustul estetic de a se îmbrăca frumos, după cum am avut prilej să constat însumi la *Caracacianii* din Serbia, regiunea Nișului; și apoi faptul că atât vara cât și iarna, petrec în regiuni mai friguroase sunt nevoiți să poarte mai des *țimbările* pentru cari nu aleg o *căprină* deosebită, ci de multe ori îmbracă chiar *tălăgane negre* de lână, așa zisele la Aromâni *mal'oate* sau *capoate*, cari se îmbracă pe talie și sunt de culoare neagră sau vânătă.

Cărăcăciani înseamnă deci *Sărăcăciani negri* și cuvântul pentru care au fost numiți *negri* a fost portul negru, ci nu vreo altă considerațiune.

Cât privește locuințele băștinașe ale acestor *Sărăcăciani*, de timpuri imemorabile au trebuit să fie Pindul, Tesalia și restul Greciei sudice. Numai admițând aceasta, ne putem explica desnaționalizarea lor din Aromâni în Greci. Ca să vorbească ei grecește, uitând cu totul limba lor și nepăstrând din românește decât cuvinte păstorești ca *«laia»*, *«canuta»*, *«bardza»*, etc., arată că ei au trăit timp îndelungat în mijlocul elementului grecesc.

S'a petrecut cu ei cam ce s'a petrecut și cu *Garagunii*, adică cu Aromânii grecizați din Tesalia, al căror nume se derivă deasemenea dela cuvântul turcesc *cara* «negru» și aromânescul «guna», un «fel de haină neagră» obișnuită de aceștia, despre care pomenesc atâția și atâția scriitori români și străini, ca «*Un roumain du Pinde*» în «*Les valaques du Pinde*», Pouqueville. în *Voy d. l. Grèce*, etc. Iată ce ne spune un scriitor grec, Leonardu ¹⁾.

«Κατὰ τὸ μέσον τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἔρχονται μὲ τὰς οἰκογενεῖας των καὶ μὲ τὰ πολίμνια οἱ καμπήσιοι, οἱ λεγόμενοι Γγαραγγοῦνιδες

¹⁾ *Νεωτῆτη τῆς Θεσσαλίας χωρογραφία ὑπὸ Ἰωάννου Ἀναστασίου Λεονάρδου* etc., Pesta, 1836, p. 8. Această scriere este însemnată pentru multe alte amănunte despre Tesalia. Aromânii sunt numiți de autor după vechea numire de *Μεγαλοβλάχοι* (p. 20).

εις τήν μεγάλην κοιλάδα τοῦ Ποεινιοῦ ποταμοῦ διὰ τὰ προσμεινονν ἐνταῦθα τήν ἐπιστροφὴν τῆς χαριτωμένης. Ἀνολξεως. Οὗτοι οἱ νομάδες συνηθεισμένοι ἀδιακόπως εἰς τὸ τὰ ζῶσιν εἰς τὸ ἕαστερον σκεπασμένοι μὲ μαύρην γηδόγουναν, στένουν εἰς τὰς σκηνὰς των πάντοτε ὁμοίως ἀπὸ γυδόγουναν κατασκευασμένας ὑπὸ πρᾶσινόφυλλας Βαλανιδιάς, ὅσον τὸ δυνατὸν πλησίον εἰς τοὺς Ἑρύακας καὶ δάση».

Traducerea:

«Pe la mijlocul lunii lui Noemvrie vin, dimpreună cu familiile și turmele lor, câmpenii, așa numiți *Garaguni*, în valea cea mare (întinsă) a râului Sulumbrie, casă aștepte aci sosirea plăcutei primăveri. Acești nomazi, deprinși neîntrerupt ca să trăească sub cerul liber acoperiți cu *guma lor neagră* de *căprina* (păr de capră), își așează corturile lor, totdeauna făcute deasemenea de *gune* de păr de capre, sub înverziții stejari de ghindă și cât mai posibil în apropierea râurilor și pădurilor».

Din acești Cărăcăciani, originari din regiunea Albaniei, frați cu *Gărăgunii* și *Sărcăciani* din Pind și Tesalia, grecizați, ca și *Gărăgunii*, prin vieața seculară dusă în mijlocul poporului grecesc, cred că se trag Arbănașii din Bulgaria, despre cari am vorbit mai sus.

GREC

Tot așa de interesant ca *Arbinès* cred că este și numirea ce dau Aromânii Grecilor. Acestora le zic Aromânii: *Grec*, plur. *Grēți*, feminin *Greacă*, plur. *Grețe*.

Numirea este interesantă pentru caracterizarea raporturilor dintre Aromâni și Greci, ca una care înfățișează, ca și *Arbinès*, din literă în literă, potrivit legilor de prefacere ale limbii noastre, pe latinescul *Graecus*. Altfel, dacă ar fi derivat din neogrecescă ar fi sunat *γrec* cu sunetul gutural ce-l are *g*¹⁾ în grecește, sau *gārcu*, *gārcu*, de ar fi împrumutat din vreo limba slavă. Se pare, din contră, că Slavii balcanici îl au dela Românii sudici, după cum am arătat mai sus (pag. 2, p. 5).

Se știe că Grecii și-au pierdut dēnumirea de «Grec» și de «Elin», numindu-se numai «Romei», adică «Romani», dela Ῥωμαῖος = *Romaios* (ce-tește *Roméos*), devenit în neogrecescă *Romāi*, *Romhós*, plural *Romhāi*. Aceasta-i cert. Numirea de *Elin* este nouă la Greci și-i datorită cărturarilor lor. Nicăiri nu o veți întâlni în poezia lor poporană sau în întreaga lor literatură orală.

¹⁾ Litera a treia a alfabetului grecesc.

În toată literatura greacă poporană scrisă și nescrisă și în mare parte din literatura lor cultă ¹⁾, denumirea cu care sunt desemnați actualii Elini este, după cum am spus, *Romñòs*. Sub «*Ellin*» la Grecii moderni, ca și la Aromânii din Epir și Tesalia, se înțelege ceea ce la Daco-Români se cunoaște sub numele de *Jidovi*, adică «uriasi» sau «păgâni». Așa ne spune G. N. Politis în *Paradosis* II, pag. 1225: *Ellin* înseamnă «ethnicos», «paganos», adică: *păgân* și cu această însemnare eră cunoscut «*Ellin*» și în vremea Bizantinilor.

Cu toate acestea, cu toate că Grecii și-au zis *Romñòs*, *Romñi*, Aromânii i-au numit în trecut întotdeauna, îi numesc și acuma numai *Grec*, pl. *Greți*. Iar când le vorbesc în limba lor în grecește, deși ei se numesc *Romñi*, Aromânii le zic *Grechi*: *isis i Grechi* (= voi Grecii) și mai rar *isis i Romñi* (= voi Romeii, = Romanii).

Concluzia firească din aceasta este că Aromânii au trăit în atingere de aproape cu Grecii, tot așa de aproape ca și cu Albanezii, și așa, după cum e firesc și potrivit împrejurărilor istorice, după părerea noastră, întrucât masa Aromânilor eră întinsă și răspândită și printre Albanezii și printre Greci, ca și în toată Peninsula Balcanică.

Prin Aromâni cunosc Slavii pe Greci, cum reiese din numirea de Grk (gărčin), după uzul roman.

SÎRBU, SĂRBU

Tot vechiu apare și numele de *SÎRBU* (sau *SĂRBU*) în limba aromânească. Pluralul dela *Sîrbu* face *Sîrg'i*, cu prefacerea lui *b* în *g'* (ghi), ca în cuvintele băștinașe aromânești din latină: *albu*, pl. *al'gi*; iar femininul sună *Sîrbă*, pl. *Sîrbe*, ca albă, pl. *albe*. Cuvântul are în orice caz vechimea cuvintelor slave intrate în Aromâna, după despărțirea dialectelor. Cfr. *slab*, *slag'i*. Altfel, dacă *Sîrbu* n'ar fi fost vechiu, s'ar fi introdus în Aromâna tot prin limba greacă și ar fi sunat *Sérvou*. Că nu-i din timpul formațiunii limbii românești, arată neprefacerea lui *s* în *ș*.

Numai țara locuită de Sârbi arată o formațiune mai nouă. Se zice *Sîrbie*, ci nu *Sîrg'ie*, cum ar fi trebuit, dacă ar fi fost vechiu. Aceasta de bună samă pentru faptul că Serbia nu datează ca stat decât din sec. al XIX-lea. Vechiul stat sârbesc fiind desființat și, odată cu dispariția sa, a dispărut și termenul.

¹⁾ Așa, deja prin sec. al 18-lea; iată ce ne spune Daniil Grigorie, în *Geografia sa*, Viena 1791, pag. 142: «*Ρωμαίοι: Οι τωρινοί Έλληνες ονομάζονται καταχρηστικότερον Ρωμαίοι*», pe românește: Elenii de astăzi se numesc în mod corupt, comun Romeii», adică: «Romani».

Concluzia firească din păstrarea numelui acesta etnic în aromâna, după regulile de prefacere ale limbii noastre, este, că Aromânii au trăit și în vecinătatea Sârbilor.

Să fie oare adevărate, pentru o parte dintre Aromâni cel puțin, cuvintele lui Kekaumenos, care atribue Românilor din Epir, Macedonia și Elada, ca loc de origine, locurile ocupate în secolul al X-lea de Sârbi, și despre care ne spune:

«*Acești Vlahi sunt însă așa numiții Daci și Beși. Ei locuiau mai întâiu lângă fluviul Dunării și a(l) Savei, unde locuiesc acum Sârbii*¹⁾»?

Lucrul n'ar fi imposibil, dacă ținem seamă că mulți vor fi fost Români cari se vor fi coborât spre Sud de prin regiunile dunărene în munții Pindului, mai ales în sec. al X-lea, când, după părerea noastră, raporturile dintre Români nordici și cei sudici erau intense

Dacă acești Români nu au lăsat dovezi de limbă în graiul aromânesc cu ceva caracteristic Daciei, este că, pe vremea aceea, deosebiri dialectale apreciabile între cei dela nord și dela sud nici nu vor fi fost.

TURCU

Tot vechiu este în Aromâna și *Turcu*, pl. *Turți*, femininul *Turcă*, pl. *Turțe*.

Aceasta arată că Aromânii au făcut cunoștință cu Turcii de mult, de când apar în Peninsula Balcanică, pomeniți de cronicarii greci sub numele de Agari, Avari, etc.

Dacă s'ar fi introdus de curând, din limba neogrească, ar fi sunat femininul *Turchisă*, ca în grecește, ceea ce nu se constată.

Numele de *Turchie* ce-l dau Aromânii statului turcesc, în loc de Turție, cum ar fi trebuit, departe de a infirmă vechimea termenului turc în graiul aromânesc, dimpotrivă, o confirmă.

Turcu și *Turcă* trebuie să se fi introdus de mult în limba aromânească anume într'un timp, când nu există statul turcesc. Iar când acesta ia ființă în Balcani, relativ târziu, este denumit cu un termen împrumutat din neogreacă, cu cuvântul *Turchie*, pentru că, întinzându-se stăpânirea turcescă peste toată Peninsula Balcanică, Grecii încep să joace un rol însemnat în acest Stat necreștinesc, prin quasi monopolizarea răspândirii culturii printre creștini prin școală și biserică, făcută numai în limba grecească. Așa că toți termenii administrativi, judiciari, etc. care

¹⁾ Apud Xenopol, *Istor. Rom. II* ², pag. 142-143.

pătrund la popoarele creștine negrecești, dacă nu sunt turcești, sunt grecești. Așa s'a întâmplat și cu cuvântul *Turchie* la Aromâni. De l-ar fi înlocuit pe *Turchie* cu turcescul: *Osman-devleti* sau *huriet* ar fi sunat prea barbar.

VURGAR

Este ciudat că tocmai Bulgarii sunt numiți de Aromâni cu un termen nedatorit desvoltării firești a limbii lor, ci cu un cuvânt împrumutat din limba neogrească, cu totul contrariu de ce am constatat relativ la Arbines și Grec.

De unde ne-am fi așteptat să avem aromânește: *Bulgár*¹⁾ ca în daco-româna (sau *Bălgăr*, *Bălgăr*, *Bălgăr* din slavon. *Bălgăr*), avem *Vúrȳar*²⁾ sau *Vúrgăr* și *Vărgăr* (cu guturalul «g») în dialectul moloviștenilor și gopeșenilor, cari nu au în graiul lor sunetele grecești *gama*, *thita* și *dhelta*, ca restul Aromânilor, în cuvintele împrumutate din grecește, cu aceste sunete.

Pluralul este *Vúrgări*, *Vúrgări*, (respectiv: *Vúryari*, *Vărgări*), iar femininul: *Vúrgără* și *Vúrgără* (respectiv: *Vúryară*, *Vărgără*). Este cu atât mai ciudat aceasta cu cât Aromânii, cum știm din istorie, au trăit împreună cu Bulgarii și au alcătuit împreună imperiul româno-bulgar.

Lipsa însă a unui termen aromânesc pentru desemnarea Bulgarilor ne face să deducem, că Aromânii, cari au constituit imperiul româno-bulgar, n'au fost Aromânii din Epir, Tesalia și Macedonia, ci alți Români, cei din munții Emului, astăzi dispăruți, fie că s'au bulgarizat, fie că s'au retras spre nord la frații lor din Dacia. Acești Români dispăruți vor fi fost și cei cari făceau legătura între Românii dela nord cu cei dela sud și cărora se va fi datorit în mare parte întreținerea unității limbii noastre.

Altfel ar fi fost cu neputință să nu existe în limba Aromânilor un termen *quasi* național pentru desemnarea Bulgarilor, chiar dacă am admite, că, după căderea acestui imperiu, Aromânii s'au despărțit și au trăit deosebit de Bulgari. Ori cât ar fi fost despărțiți, numele eră să trăiască în graiul aromânesc, întru cât legăturile cu Bulgarii, sau știință despre ei,

¹⁾ Forma *Bulgardă*, dată de d-l G. Weigand, în *Aromuna*, II, pag. 266, este suspectă, ca și unele expresiuni din acea poveste. Se pare că sorgintea de unde a cules basmul d-l Weigand cunoșteă și dialectul daco-român, așa că *Bulgardă* este un daco-românism.

²⁾ «g» se rostește întocmai ca litera a treia a alfabetului grecesc, așa zisa *gama*: γ.

nu-i admis că au încetat vreodată cu desăvârșire și prin urmare numele' în asemenea caz, n'ar fi dispărut, ca să fie înlocuit cu unul împrumutat dela Greci.

Este de admis deci că Aromânii Pindului i-au cunoscut pe Bulgari prin Greci.

Chiar toponimia de origine slavă a Pindului și Tesaliei nu răstoarnă această părere. Acl Slavii cu cari au venit în atingere Aromânii, după toată probabilitatea, n'au fost Slavii de mai târziu cu cari s'au amestecat Bulgarii sau Sârbii de pe timpul invaziunii în aceste ținuturi, ci vechii Slavi, cari au învadat Peninsula-Balcanică, ajungând până în Pelopones și cari astăzi sunt cu totul dispăruți, fiind desnaționalizați de elementul grecesc sau aromânesc.

Acești Slavi, după cum arată toponimia Pindului, au venit peste Aromâni, cum eră și firesc, aceștia stăruind acl din timpuri imemorabile. Așa o numire ca *Laista (Laișta)*, nu-i decât slavizarea numelui aromânesc *Lacă*¹⁾ (= *Lac* = lat. *lacus*), trecând prin formele *Lak'ișta* > *Laișta*, cum se pronunță azi de neogreci numele comunei aromânești *Lacă* (Pind). Tot așa din aromânescul *Aminciu*, derivat dela numele de persoană *Minciu* cu contopirea prepoziției *a* (ad = fr. à²⁾), Slavii au făcut *Mețova*, prin tratarea lui *en, în*, ca în cuvintele slave. Un alt exemplu și mai doveditor în această privință este numele satului aromânesc *Armata*, auzit la Greci sub forma slavizată de *Armatovon*. *Armata* a fost oraș însemnat roman și în Moesia inferioară. Romanitatea acestui nume, deci, nu suferă îndoială. Aceasta ne arată deasemenea vechimea contactului Slavilor cu Aromânii în aceste țări.

Multe din toponimicele aromânești din Pind și Tesalia au două numiri. Primul uzitat de Aromâni, mai totdeauna de origine latină, în orice caz românesc, celălalt de neogreci, mai totdeauna de origine slavă și rar de origine grecească. Transmiterea formei slave prin neogreci, nu știu, dacă nu ne îndreptățește să conchidem despre rolul oficial, rol de stat ce vor fi jucat Slavii la venirea lor acl, cari apoi în această calitate au reușit să transmită numirile acestea oficiale limbii grecești atunci când Grecii au luat locul Slavilor, deci și limbii slave, după ce rolul de stăpânitori al acestora a încetat, poate odată cu desnaționalizarea lor în masa grecească.

¹⁾ Am arătat în revista *Dunărea I.* pag. 33, cum numele de localități și persoane la Aromâni se termină și în *a* în loc de *u*: *Todu* și *Toda*; *Costu* și *Costa*.

²⁾ Cfr. Arhiva.

Formele românești slavizate arată deci, după părerea noastră, venirea unei populațiuni slave peste Români. Menținerea formelor românești în gura Aromânilor arată stăruința neîntreruptă a acestora aci și după venirea Slavilor.

Numiri de localități desemnând Slavi, dar având forme curat românești, cfr. *Șcl'ineasa*, etc., confirmă părerea de mai sus a stăruinței Aromânilor în această parte a Peninsulei Balcanice. O asemenea numire dată de Români unei populațiuni slave, așezată printre ei, arată de sigur, că Slavii aceștia, când se așează aici, găsesc Români. Așa e *Șcl'ineasa* despre care vorbim mai jos.

ȘCL'AU

Am văzut mai sus că pentru Bulgari n'au Aromânii un termen băștinaș de numire, ci pe unul împrumutat din limba neogrecescă, unul pe care l'am putea numi nou.

Termenul băștinaș, însă, pentru desemnarea Slavilor cu cari Aromânii au venit în atingere, când Slavii erau încă neamestecați cu Bulgarii de mai târziu care le-au schimbat numele din Slavi în Bulgari, acest termen băștinaș l-au avut în trecut și-l păstrează și azi toată ziua Aromânii.

Este cuvântul *Șcl'au*, dr. *Scheiu*.

În adevăr, atât Aromânii, cât și Daco-Românii au trebuit să numiască pe Slavi, dela venirea lor în atingere cu ei, adică din epoca de formațiune a limbii românești, *Șcl'au*, dr. *Scheiu*, numire derivată din latinescul *sclavus*.

Acest termen, în prefacerile sale fonetice, urmează normele cuvintelor românești de origine latinească. Din *sclavus*, potrivit legilor fonetice românești, trebuie să rezulte, în mod cât se poate de regulat aromânescul *Șcl'au* (*Șcl'aău*), dr. *scheiu*.

Termenii aceștia sunt populari în română.

La Aromâni mai este și cuvântul «a *sclaiă*», un joc copilăresc «de-a robii», influențat sub forma aceasta de cuvântul aromânesc *sclav*¹⁾.

La Daco-Români *Șchei* se numesc o parte din locuitorii, astăzi Români, ai Brașovului. Termenul îl întâmpinăm deasemenea în scrierile vechi (Moxa)²⁾ precumși în literatura noastră populară, atât sub forma de *Șcheiu* cât și sub cea de *Șchiaiu*, *Șchiai*³⁾ și pe care greșit îl socotesc unii scriitori, că se datorește Albanejilor.

¹⁾ Papahagi Per., *Din literatura poporană a Aromânilor*, I, pag. 103.

²⁾ B. P. Hașdeu, *Cuvente den Beltrâni*, I, pag. 402.

³⁾ Bibicescu I., *Poezii populare din Transilvania*, București 1893 pag. 14, 210.

Sub forma de *Scl'au*, cu înțelesul de «slav», «rob», cuvântul ni-i dat și de G. Weigand în scrierea sa «Die Aromunen», II, pag. 164: «*Ți ursești di la noi, noi him oami'ni scl'ai a tăi*»? = Ce poștești dela noi, noi suntem oameni robi, servi ai tăi?

Un alt cuvânt care vine să confirme cele spuse mai sus cu privire la *șcl'au*, anume cu privire la existența unui termen vechiu în graiul românesc pentru desemnarea Slavilor, este următorul:

ȘCL'INEASA

Ca și Grec și Arbinès, tot așa trebuie considerat și cuvântul *Șcl'ineasa*, ca unul din numirile etnice cele mai vechi, cu care Aromânii au numit pe Slavii din Peninsula Balcanică, înainte de a-i numi Sârbi și Bulgari.

Șcl'ineasa este un sat românesc pe lângă Hăliche, cam două ceasuri și jumătate depărtate, pe muntele *Ciucarelu*¹⁾, cu 200 familii aromânești.

Șcl'ineasa presupune existența unei forme *Șcl'inès*, derivat dela *Sclavinensis*, întocmai după cum *Arbinès* s'a format dela *Albanensis*, după cum *mes* s'a format dela *mensis*. Dela acest *Șcl'inès* s'a format apoi femininul: *Șcl'ineasa*, ca și *Arbineasă* (Albanezoaică) de la *Arbinès*.

Constatarea acestei numiri de localitate în regiunea Pindului, după părerea noastră, este de mare însemnătate, pentru că ea arată, că altădată, în trecutul depărtat, elementul slav cu care Românii sudici fac întâiu cunoștință, nu sunt Bulgarii, ci adevărații Slavi, cei cari vin în Europa cu mult înaintea Bulgarilor și înainte de slavizarea acestora.

În favoarea acestei păreri, vine și faptul că acest nume, în prefacerea sunetelor sale, este supus în totul legilor fonetice românești pentru cuvintele moștenite din latina, întocmai ca și *șcl'au*. Așa avem trecerea grupului *scla* în *șcl'i*, ca în *șcl'imurare* (Haliche: *scl'imurare*) și prefacerea grupului *-ensis* în *es*, ca în *mensis* > *mes*, *Albanensis* > *Arbines*; *Tsienensis* > **Cirnès*, pl. *Cirneși*, și cu căderea intervocalului *-v-*, ca în *ca-ballus* > *cal*; *seu* din *sevum*²⁾ etc.

¹⁾ Foneticeste: Čucarèlu.

²⁾ După cum vedem, etimologia cuvântului *Șcl'ineasa*, despre care d-l Weigand spune în: *Die arom. Ortsnamen in Pindusgebiete*, pag. 60-64 și 170-180, că nu se poate pronunța asupra originei; ca și recensentul său Th. Capidan în *Dacoromania*. I, pag. . . ., este dintre cele mai sigure.

ÇIRNEȘI

Socotesc că aci-i locul a vorbi și despre numirea de localitate *Çirneși*, o numire străveche, cu desvoltări fonetice românești identice cuvintelor moștenite din latina, și care vorbește despre contopirea elementelor roman cu cel trac în renumitul Pind. Și fiindcă acest nume a fost tratat în revista noastră «Dunărea», I, No. 9-12, pag. 203—205, (Siliștra, 1924) reproducem aci cele spuse acolo.

«*Çirneși* este un sat aromănesc în Zagorea de sud sau în districtul zis *Vldhia Veac'le*, pe grecește: *Palio-Vlahia*, cu circa 200 de case și cu vreo 1700 de locuitori.

Pentru Aromânii din Pind, acest sat are însemnătatea că aci a petrecut viteazul Fezu-Dirvenaga ultima seară, când, sfătuit de celnicii aromâni ca să nu se ciocnească cu nu mai puținii viteji *çăpitani*¹⁾ aromâni, strânși la Băiasa și petrecând, n'a vrut să asculte, ci s'a năpustit asupra lor la 1881, spre a-și găși sfârșitul, un sfârșit, de altfel, eroc. (Vezi: revista *Peninsula Balcanică*, Buc. 1925, pag. 50—55 mai amănunțit despre Fezu-Dirvenaga).

După părerea mea satul *Çirneși* (vechiu *Cerneși*) este unul dintre cele mai vechi în Pind, ca și *Băiasa*, *Șeș'i* și ca multe altele dintre acest le-gendar Pind, locuit neînterupt de elementul românesc dela așezarea noastră străveche, datând de vreo trei veacuri înainte de Christ.

Ca și *Arbinés*, pl. *Arbineși* dela Albanensis, ca și *Șcl'ineasa* dela Scla vinensis, tot așa și *Çirneși* derivă dela *Tsiernensis*, numire, fără îndoială, traco-dacă, dela *Tsierna*, atestată din vechime pentru Dacia-Traiană.

În opera învățatului arheolog Gr. Tocilescu, *Monumente*²⁾, pag. 201, găsim într'o înscripție datată dela 157 d. Chr., *Tsiernensis*, derivat dela *Tsierna*, numele vechiu al orașului Orșova-Veche de astăzi.

Din *Tsiernensis* rezultă regulat în Aromâna numele de localitate *Çirneși*, întrebunțat la plural (din singularul **Çirnes*) ca multe toronimice în Aromâna, cum ar fi *Mavrahi* (l'i), *Arbineș* (l'i), *Filk'i* (l'i) (= Filippi), *Pînar* (l'i), *Siriñ* (l'i), *Șeș* (l'i), *Cuțur* (l'i) și altele, articulate sau nearticulate.

În ce privește păstrarea lui *ç* din *Çirneși*, în loc de *ț*, cum ne-am fi așteptat în Aromâna, avem acelaș fenomen fonetic regulat ca în *Çinușe*, *Çireășe*, *çi(r)șire* (= cerșire), *Șeaçiște* (tratată în *Dunărea*, I, pag. 201 —

¹⁾ Șefi de haiduci.

²⁾ Gr. Tocilescu, *Monumentele epigrafice și sculpturale ale muzeului național din București*, București 1908.

203), în care, din pricina următorului sunet șuerător ș, s'a păstrat și caracterul palatal al lui č, fapt care vorbește deasemenea despre vechimea cuvântului aromânesc.

Fără îndoială că avem a face cu un cuvânt traco-dac, cum arată păstrarea aceluiaș cuvânt în daco-românul *Cerna*, numele râului din regiunea vechiului *Tsierna*, apoi *Cerneși*, etc.

Părerea că ar putea fi dintr'o formă slavă cu rădăcina *țărnu*, *țărna* «negru», trebuiește exclusă pentru Aromâna, căci, într'un asemenea caz, ar fi sunat aromânește curat *Țărneși*, neavând niciun alt exemplu în care slavul ț să devină aromânește č, chiar în condițiunile arătate mai sus. Aromânii au dealtfel cuvinte în cari vine și sl. *țărnu*, așa e *Țărna*, numele râului *Țărnașca*, care curge pe câmpia *Bitulei*, și altele.

Credem, deci, că *Cirneși*, nelămurit de d-l G. Weigand, în *Iahresbericht* etc. XXI-XXII, 1919, pag. 62 (No. 70), este clarificat. *Cirneși*, în loc de *Cerneși*, este regulat la Aromâni, în limba cărora orice *e* neintonat devine *i*. Greșit deci este redat de d-l Weigand la locul citat sub forma de *Cerneși*.

Eși din *Cirneși*, după cum vede oricine, nu-i sufixul bulgăresc (!) *eș*, cum crede d-l Weigand, ci-i forma plurală dela *Cirneș*, rezultată din terminațiunea singulară *es*, ca pl. *meși* din *mes*, ca pl. *Arbinēși* din *Arbinēs*, ca *Șeși* din *Șes*, etc.

FRÎNCU

Și cuvântul *Frîncu*, după cum vom vedea, este important. Sub *Frîncu* Aromânii înțeleg în genere pe Francezi și apoi pe toți apusenii, pe care-i confundă cu Francezii. Orice *european*, pentru Aromâni este *Frîncu*. Cam acelaș lucru ce să înțalege la Daco-Români prin termenul de «*Neamț*». Iar *frîntescu* și *frîncu* (ca adj.) are aceleași accepțiuni cași «*nemțesc*» la Daco-Români. Arom.: *poartă frînteaste*, înseamnă tot atât ca daco-rom. «poartă haine frâncești, nemțești, europenești; ar. *strâne frîntești* = «haine frâncești, nemțești, europenești»; ar. *lucru frînteșcu* = «lucru europeanesc, înțeleptesc»; arom. *minte frîntească* = «minte subțire, deșteaptă plină de înțelepciune», etc.

Din înțelesul de «francez» și de rolul deosebit jucat de Francezi în Turcia, unde se bucurau de o considerabilă influență, *Frîncu* mai are la Aromâni și senzul de «om cu influență», «cu trecere mare», «cu putere». Din acest înțeles din urmă s'a dezvoltat și cel de «netemător», «grozav», «strașnic», înțelesul de om care se supără grozav; așa expresiunea:

s-feațe frîncu sau *frîncu s-feațe*, se întrebuițează ca să arate că cineva s'a supărat grozav de mult.

Frîncu arău s-feațe = s'a mâniat grozav de mult; s'a supărat foc!

Vechimea cuvântului în Aromâna nu poate fi câtuș de puțin pusă la îndoială, după cum arată preîncăierea lui *an* în *în*: *frîncu* dela *francus*.

Dacă ar fi intrat de curând sau prin vreuna din limbile balcanice, prin limba grecească de pildă, am fi avut *francu* sau *frangu*, în neogrecescă zicându-se *frângos*. Nici din franțuzește direct nu putem admite; am fi avut *franțez* sau *franțúz*; și nici din vreuna din limbile slavice: am fi avut *frencu*, *frug*. (vechiu sârbesc este: *Frug*, pl. *Fruzî*).

Faptul că-l găsim și în daco-româna sub forma de *Frânc*, cum rezultă din literatura poporană ¹⁾ și din mărturisirile cronicarilor, unde-l găsim cu sensul de «european de rasă romanică», ne face să înclinăm a crede că *Frânc* este introdus în Româna înainte de despărțirea lor în Aromâni și Daco-Români, înainte de despărțirea dialectelor, în orice caz, între sec. al IX-lea și al XII-lea.

Pe când din latina medievală în Daco-Româna s'a păstrat și *Frîncie*, în Aromâna s'a înlocuit cu *Frînghie*, după neogrecescul *Franghià*, sau prin *Falie* (ngr. *Γαλλία*) = Gallia.

Se aude *Frîntie* numai pe la Aromânii Asprupotamiți. Așa la Mălăcași am auzit, spunându-mi-se, că dela dânșii sunt unii care negustoresc «*fac prîmăđl'e pîn tu Frîntie*» (fac negustorie până în Franța).

Numele de *yal*, și *Falie* ce le dă unii cărturari Aromâni, care trec prin școlile grecești, nu-i uzitat în popor și derivă dela ngr. *Γάλλος*, *Γαλλία*.

E foarte posibil că cecece a contribuit la lățirea acestui cuvânt printre Aromâni să fi fost și rolul jucat de cruciați în Orient. Aceștia în cântecele populare ale popoarelor balcanice sunt pomeniți întotdeauna ca *frînci*.

V'IFTU

Țiganii, sunt numiți de Aromâni: *V'iftu*, pl. *V'ifîi*, fem. *V'iftă*, pl. *V'ifte*. Unii din Aromâni, cum sunt Fărșeroții, Gopișenii și alții, pronunță *g'iftu*, în loc de *V'iftu*.

¹⁾ De trei zile 'n târg
- A fată de Frînc,
Mică rusculiță,
Albă la pielită,
Frumoasă fetiță,

Strigă, bărăta,
Cine s'o află
Pe ea să mi-o ia?
Nime nu s'află,
Nu s'adăvăra.

(Gândirea II, 1923, pag. 710: *Românii dintre Vidin și Timoc* de Em. Bucuța).

La Vlaho-Clisura se zice: *véviftu*, fem. *véviftă*, (țigani, țigancă).

Toate aceste numiri aromânești se derivă dela ngr. *Γύφτος* (citește: *viftos*). Numirea de *véviftu* se derivă, contrar celor spuse de noi (în *Noua Revistă Română*, Anul 1912, pag. 12.) tot din ngr. și anume din forma **Εγύφτος* (citește: **évyptos*) cu rostirea dură a primei silabe; deci *véviftu* este rezultatul influenței limbei grecești culte, ceace rezultă și din păstrarea accentului pe antipenultima. Vlaho-Clisurenii, fiind cei mai mulți descendenți ai Românilor din regiunea Moscopolei, care înflo-ri-se în trecut prin școlile sale, în care limba greacă veche se învăța cu ose-bire în *Νέα Ἀκαδημία*, înrăurirea grecească s'a exercitat asupra lor mai mult prin cultură, ca unii cari nu erau deloc în contact cu element grecesc. Este deci firesc ca și termenul de *véviftu* să fie datorit unei ase-menea înrăuriri culturale.

Ca important fenomen fonetic reținem trecerea grupului consonantic *pt* în *ft*, întâmplat în epoca venirii Țiganilor în Europa, cu toate că acesta ar putea fi și un împrumut de-a gata din neogrecescul, *γύφτος*, din *γύπτος*, prefacerea fonetică amintită întâmpinându-ne și în neo-greaca.

CURBET, CARASOV'IFTU, etc.

Alte numiri pentru Țigani sunt cele următoare: *Cur^hst*, feminin *Curbetă*, pl. *Curbêți*, *Curbete*.

Acest nume se dă Țiganilor lăeți, nomazi, cari cutreeră satele, vânzând diferite obiecte făcute de ei.

Cuvântul se derivă din turcescul *curbét*, *gurbét*. Cu înțelesul din Aromâna îl întâlnim în l. sârbească: *gurbét*, *gurbetâș*, *gurbetîn*, fem. *gurbetka* «nomadischer Zigeuner» și în limba albaneză tot așa (Cfr. G. Meyer, *Albanesiches Wtb.* pag. 215).

Carasóviftu, -ă, «țigan negru», din turcescul *carâ* «negru» și *viftu*, prin ngr. *καρασόγυφτος*.

Ćengênê, fără feminin, din turc. *çeng'enê* «țigan». Acesta-i derivat, bine înțeles din gr. **Αθίγγανος*, de unde se formează dr. *Țigân*, cu accentul cobo-rit, spre deosebirea bulgărescului *Țigane*, care-și păstrează accentul ca în grecește. Este curios că în neogrecește un derivat dela **Αθίγγανος* nu există astăzi, având și grecii tot pe *γύφτος* pentru desemnarea Țiganilor. În Aromâna o formă dela **Αθίγγανος* nu ne în-tâmpină decât în nume proprii de familii, ceace arată că ar fi existat odată. Așa întâmpinăm forma *Țingândă* și *Țingărdă*, *Țingră*. Rotacizarea

arată că forma din urmă se datorește, poate, influenței dialectului albanezesc tosc. Nu știm însă dacă cuvântul este curent în albaneza.

Alte numiri date de Aromâni Țiganilor, după îndeletnicirea sau locul lor de origine, sunt: *Fusdri* și *Ursári*, celor cari se ocupă cu vânzarea de fuse, linguri, etc. și celor care joacă urșii. *Țirăpîni* (pl.) (= cere-pâne) se zice Țiganilor care vin din România și vorbesc dialectul daco-românesc.

UVRÈU

Pe Ebrei Aromânul îi numește: *Uvrèu*, pl. *Uvrèz*, feminin: *Uvredăă*, pl. *Uvreal*, identic cu daco-românul: *Ovreiu*.

Și numele acesta arată, în parte, o formațiune aromânească. Regulat, dela *Hebraeus*, gr. *Hevraios*, trebuia să rezulte aromânește *Ibrèu* sau *Ivrèu*. Forma cu *u*: *Uvrèu* se datorește, după părerea noastră, înrăuririi limbii neogrecești, unde constatăm prefacerea lui *e* dela începutul cuvântului în *o*. Așa de ex.: *ohtrós*, pentru *ehtrós* (= dușman); *ómorfos*, pentru *émorfos* (= frumos); *ormineia*, pentru *ermineia*, deci și *Ovriós* pentru *Evréos*. Din *Ovrèu*, potrivit regulii fonetice aromânești, care cere prefacerea ori cărui *o* neaccentuat în *u*, a rezultat *Uvreu*. Dar după cum arată femininul *Uvreaă*, pl. *Uvreal*, după analogia lui *greauă*, *greale*, *araudă*, *arale* etc., înrăurirea limbii grecești n'a fost desăvârșită.

Am fi avut *uvreisă* în cazul din urmă din neogrecescul *ovreisa* sau *wreasă*, prin analogie cu *prifteasă*, etc.

Evreii, datorită religiei, au trebuit să fie cunoscuți de Aromâni întotdeauna.

LĂTIN

Prin *Lătîn* numesc Aromânii pe locuitorii catolici, cari veniau altă dată de prin Albania, cei mai mulți din regiunea Scutari, pe la *Stăndrie* 15/28 August — 1/13 Septemvrie, ca să strângă *cumățile*, *tăldăganile*, din cari se făceau scurteicile albanezești și mantalele negre, numite de Aromâni tot: *tăldăgane*.

Putem afirmă cu oarecare siguranță că este aceeași denumire ce se da, în Evul Mediu, pe tot cuprinsul apusan al Peninsulei Balcanice, clasei diriguitoare romane de pe țărmul maritim al Adriaticei, despre care nu odată se menționează în documente.

De bună seama că această numire nu-i nouă, ci se ridică până la raporturile ce-au trebuit să existe în trecut, între Aromânii Pindului și ai

Albaniei, cu locuitorii de prin regiunile maritime apusene ale Peninsulei Balcanice, printre cari nu puțini vor fi fost Români

Apoi expresiunea:

Te lătin ă-ești?

Cu înțelesul de necredincios, păgân, de altă credință decât cea românească, să nu arate oare asperitățile trecutului dintre Românii Pindului și Romanii albano-dalmațieni?

Lătin în cazul din urmă este sinonim cu *papistân* (papistaș), adept al lui Papa dela Roma, catolic, cărui termen, preoții greci, reprezentanții ai ortodoxismului, au contribuit să-i dea un înțeles cât mai rău, prin punerea pe socoteala catolicismului a tot felul de lucruri nepermise.

Tot epitetul de *Lătin*, *Lătiniciu* se dă copilașilor mici, când plâng și țipă, când sunt răi.

ARAP

Prin *Arăp* Aromânii numesc pe Negri.

Expresiunile: *Easte arăp*, *s-feațe arăp*, etc. înseamnă «Este negru; s'a făcut negru». Există și jurământ: *Arapu s-mi vedzi, cara s-nu ți-o-adăr!* «Negru să mă vezi, dacă nu ți-oi face-o!» Sau: *Arăp mi fac (cara s-nu mi țin di zbor; — cara s-nu stau pri zbor, etc.)* «Negru mă fac (de nu mă voiu țineă de vorbă, de nu m'oiu țineă de cuvânt, etc). Adică: «să fiu de răs, de rușine», de...

Arăk'i suntu oămîni'l'i lăi «Negri sunt oamenii negri», spun ei.

După cum arată femeninul *Arapsă*, care este un împrumut dela ngr. Ἀράπη (ι)σα, *arăp* vine din ngr. Ἀράπησ «negru». Numai pe alocurea se zice *arăpeasă*, după analogia lui prifteasă; în Epir însă se aude numai forma *arapsă*.

Există și nume de localități *Arăp* în Epir.

Prin *Arăpie*, format dela *Arap*, după Ἀραβία, Turkie, etc., Aromânii își închipuesc o țară îndepărtată undevă și locuită numai de negri, dar care nu știu unde-i așezată. Știu să spună numai, că-i departe, că-i spré sud sau răsărit, dar că trebuie să fie pe la mărgeana pământului, undeva, unde nimeni n'a fost și unde nimeni nu se poate duce.

Dacă întreabă copilașii pe părinții lor, unde au fost înainte de a veni pe lume, li se spune, printre altele, că au fost *to-Arăpie*, adică în țara necunoscută și neștiută de nimeni, în țara plină de «întunecime».

ALTE NUMIRI DE POPOARE

Aromânii, ca unii cari s'au dedat de cu vreme în unele regiuni obiceului înstrăinării și ca popor păstoresc și cărăvănaresc ¹⁾, au trebuit să cunoască de aproape, nu numai popoarele cu cari au conviețuit sau cari, ca Frâncii, au venit la ei cu prilejul cruciatelor sau ca popor de expansiune în Orient, ci și alte popoare vecine sau mai depărtate.

Printre aceste popoare numim pe cele următoarele, ca unele cu care Aromânii au avut raporturi mai strânse:

ARUȘI

Rușii, numiți *Arūs*, pl. *Aruși*, fem. *Arusă*, pl. *Aruse*. Numirea de *Aroși* ce li se mai dă este mai mult în sens figurat. Aroși, spun ei când vorbesc între dâșii și nu vor să fie înțeleși de străini, așa după cum vorbind de Greci, le spun *Limbă-supțire*, vorbind de Bulgari, le spun *Groși*, *Zdangași*, etc.

Aceștia au devenit cunoscuți în Peninsula Balcanică mai mult și din răsboalele lor cu Turcii. Cum eră firesc, Rușii, ca creștini, erau priviți de ortodoxii supuși Turcilor, ca niște adevărați liberatori.

Țara lor este numită *Arusie* și într'însa și-au găsit refugiu mulți Aromâni din Pind, îndeletnicindu-se cu comerțul. Acî și-a rusificat numele cel mai mare binefăcător al Greciei, *Averu*, originar din Aminciu, devenit *Averof*.

LEHI

Polonezii au fost numiți de Aromâni *Leah*, fem. *Leahă*, pl. *Lehi*. Prin Polonia au trăit mulți Aromâni, stabiliți acolo ca negustori. În Polonia a trăit și preotul aromân *Ucuta*, care ne-a lăsat un abecedar aromânesc, tipărit la Viena la 1797 (vezi scrierea noastră: *Scriitori Aromâni în sec. al VIII-lea*, București, 1908).

MĂGIAR (MĂĜĂR)

Măgiăr, pl. *Măgiări*, fem. *Măgiară*, pl. *Măgiare*, se numesc Ungurii, mai rar, numiți și *Maghtar*. Țara acestora se zice *Magțarie*, *Măĝărie*.

Aceasta, după țara românească, a fost a doua țară în timpul imperiului turcesc, în care Aromânii au găsit un larg adăpost. Acî, în Ungaria și

¹⁾ Cărăvânarii aromâni, nu sunt nici 50 de ani, străbăteau toată Peninsula Balcanică, ajungând până în Austria și Polonia, dacă nu și mai departe chiar.

în Austria, veniau Aromânii din timpuri străvechi, mai ales cei de prin Albania și Macedonia nordică. În aceste două țări se face emigrarea Aromânilor prin sec. al XVIII-lea, după prădarea înfloritorului centru românesc Moscopole. Unii au venit în masă, cu turmele și avutul lor; alții singurateci ca negustori, de cari erau pline orașele și orașelele întregii Ungarii, dar mai ales Budapesta, Mișkolț, Debrețin, Tocal, Zemlin, Neusaț și altele, confundați de cele mai multe ori cu Grecii și nu arareori cu Albanerii. (Vezi rev. *Transilvania* pe 1923 despre acești Aromâni și *Scriitorii aromâni în sec. al XVIII-lea*).

NEMȚU, NEAMȚU

Germanii, cei din Austria mai ales, sunt cunoscuți sub numele de *Nemțu* sau *Neamțu*, pl. *Nemți*; fem. *Neamță* și *Nimțoașe*. Evident din sârbește sau daco-românește.

Țara acestora se numește *Nimție* și se înțelege mai mult Austria, căreia i se zice și *Afstrie*, fără să se formeze dela acest cuvânt și *Afstriac*.

Germaniei, cu un nume mai modern, i-se zice *V'irmanie*, după neogrecescul *Γερμανία*.

ITALIAN

Italianii deasemenea sunt familiari Aromânilor. Mai mult sunt cunoscuți însă sub denumirea de *Vinițean*, dela numirea de *Viniție* ce se dă orașului Veneția, cu strânse legături comerciale cu Aromânii din Pind și din sudul Albaniei. Italianii, altfel sunt numiți: (*I*)*talian* pl. (*I*)*taliani*, fem. *Italiană*, iar țara lor, *Italia*.

Cu această țară, mai cu seamă cu orașele Veneția, Livorno, Brindizi, Neapoli ¹⁾, Roma, Aromânii au avut în trecut legături comerciale.

Astăzi încă sunt case comerciale, aromânești de origine, în aceste centre.

După tradiția păstrată printre argintarii aromâni ai Pindului, acestora dătoresc argintarii italieni secretul poleitului cu aur al obiectelor de argint, precum și lucrarea în filigran și anume argintarilor români stabiliți în Triest, Veneția și Roma. Apoi Padua era orașul unde-și desăvârșiau studiile superioare fii bogătașilor aromâni din Epir și Tesalia. Aci a studiat între alții și marele Colleti.

Italianii mai sunt cunoscuți de Aromâni încă din Evul Mediu, din timpul înfloririi Veneției și Genevei, când Armătulații aromâni sub numele de *Armatolli*, serviau republicelor italiene ²⁾.

¹⁾ Numită de Aromâni: *Nápule*.

²⁾ Această împrejurare arată că origina cuvântului *armatollo*, trebuie căutată,

În genere însă le dau și alte numiri, după Statul din care făceau parte precum: *Vinițeanu*, numiți de Românii din Albania: *Vinicean*; *Ginu-veanu* și ca poreclă: *Macaronari*.

Pentru poporul italian Aromânii, nu pot preciza cauza căreia se datorește, au avut întotdeauna un cult, privindu-i ca frați ai lor, cari însă nu vor să se intereseze de dâșșii.

MISIRIE, ÉV'IPTU

Prin *Misirie* se înțelege la Aromâni Egiptul, care deasemenea a fost cunoscut Aromânilor. Dintre toate părțile fostului imperiu turcesc, după *Polea* (Constantinopolul), Egiptul atrăgea pe cei mai mulți *xeniți* ¹⁾ aromâni.

Numele de *Misirie* vine din turc. *Misir* și este uzitat mai mult de Aromânii macedoneni, în special de Crușoveni, Nivișteni și Vlaho-Clisurenii. Ceilalți Aromâni, cei din Pind, îi zic *Év'iptu*, după ngr. *Ἐγυπτος*.

Atât locuitorii Egiptului cât și Aromânii *xeniți* ²⁾ din Egipt, se numesc *Ig'iptedn* (*iv'iptedn*) sau *Misirli* (turc.), pl. *Misirliși*.

așa cum susține undevă I. Caragiani, dela cuvântul aromânesc *armatulu* = cel înarmat. Acest *armatulu* a devenit întâiu în italiana *l'armattollo* și din aceasta a fost împrumutat în greceasca modernă sub forma de *armatolos*, pentru ca apoi, din aceasta să-l reia Aromânii. Altfel, atât în italiana cât și în neogreaca, nu se explică originea de *armatol*, *Aromânescul*: *armătulă* este devenit din *armătulăt*, pl. *armătulăți*, prin analogie cu *Dumnidzați din Dumnidză* (*đu*). Dacă ținem seamă că din sânul Aromânilor se recrutau, în bună parte, mercenarii cari serveau republica venețiană, părerea exprimată de fostul academician I. Caragiani pare și mai îndreptățită.

¹⁾ Instrăinați, duși în străinătate, ca să-și câștige existența.

²⁾ Există obiceiul la Aromâni ca cei duși printre străini să fie denumiți, după locul unde trăesc. Așa cei care trăesc în Constantinopol se numesc *Puliți* dela *Pole* (Constantinopol); cei din Ungaria, *Măgiari*, *Vlahuși* cei din România, etc.

